

**Isumaginninnerup iluani
sulinermi atugarisat
pillugit misissuisimanermit
nalunaarusiaq**

**Isumaginninnerup iluani sulinermi atugarisat
pillugit misissuinissamut suleqatigiissitami
suliarineqartoq**

Imarisai

	Qup.
Aallaqqaasiut, tassunga ilanngullugu misissuinerup tunuliaqutaa ilanngullugu...	5
Suleqatigiissitamit inassutigineqartut.....	7
Eqikkaaneq.....	10
<i>Pissusiviusunut tunngasut</i>	
Immikkoortoq 1. Isumaginnittoqarfiup nassuiarneqarnera, atorfiit pigineqartut suliassallu.....	11
Immikkoortoq 2. Sulisut ilinniarsimasut akissaataat atorfeqarnerminnilu atugarisaat.....	17
a. Sulisut ilinniarsimasut.....	18
b. Akissaatit atorfeqarnermilu atugarisat.....	22
<i>Isumaginninnerup iluani sulinermi atugarisat pillugit misissuineq</i>	
Immikkoortoq 3. Sulinermi avatangiisit, tassunga ilanngullugu sulerulunnermut tunngasut atugarisallu ilungersunartut.....	27
Immikkoortoq 4. Sulisoqarnermut politikki kiisalu suliatigut inuttullu ineriartornissamut periarfissat.....	38
<i>Isumaginninnerup iluani ilinniartitaaneq</i>	
Immikkoortoq 5. Isumaginninnerup iluani ilinniartitaaneq.....	44
<i>Ilanngussat</i>	
Ilanngussaq A. Suliassaqarfiup suunera.....	51
Ilanngussaq B. Suleqatigiissitaq kiisalu suliap aaqqissuunneqarnera ingerlarngalu.....	53

Aallaqqaasiut

2001-imi Inatsisartut upernaakkut ataatsimiinneranni Inuit Ataqatigiit sinnerlugit inatsisartunut ilaasortamit Asii Chemnitz Narup-imit saqqummiunneqarpoq isumaginninnerup iluani atorfillit ilinniagaqarsimasut sulinerminni atugarisaat pillugit qulaajaanissamik nassuiaateqarnissamillu siunnersuut.

Qulaajaanissamut nassuiaateqarnissamullu tunngavilersuutaavoq isumaginninnerup iluani atorfillit nikinerarnerujussuat. Assersuutitut oqaatigineqarpoq isumaginninnermi perorsaasut 100-t missaaniittut meeqqat atuarfianni sulilerniarlutik qinnuteqarsimasut.

Ilanngunneqarportaaq sulinermi avatangiisit qanoq innersut, qularnaallillugu paasineqarmat isumaginninnermik suliallit sulerulutsitaasut. Aammattaaq qularnaallillugu paasineqarpoq isumaginninnerup iluani atuisut ataqatigiissumik aalajaatsumillu sulisoqarnissamik pisariaqartitsisut.

Erseqqissarneqarpoq suliassaqrifiit allat sulinermi atugassarititaasut misissuiffigisimagaat sulisoqarnermut tunngasut sulinermilu atugassarititaasut suliassaqrifiup anguniagalimmik ineriartornissaanut akornutaasut sordiaanersut erseqqissisinniarlugit.

Upernaakkut ataatsimiinnermi erseqqissaatigineqarpoq Isumaginninnermik iluarsaaqqinnissamut ataatsimiititaliarsuup isumaliutissiissutaani 1997-imeersumi isumaginninnerup iluani sulinermi atugassarititaasut imaluunniit sulisorineqartut aalaakkaanersut pigilerniarlugit ataatsimut isigalugu iternga tikillugu misissuineq amigaataasimasoq.

Misissuinissamik siunnersuut malitseqartinniarlugi isumaginninnermut suliffeqarnermullu naalakkersuisup Ole Dorph-ip septembarimi 2001-imi pilersippaa suleqatigiissitaq avataaneersunik ilaasortalik misissuinissamik suliqaartussaq, suleqatigiissitallu sulinerminut najoqqutassaani suliassat immikkoortiterneri piffissaliussarlu nalunaarsorneqarsimapput. Suleqatigiissitaq 2002-mi julip naaneranut atavoq. Suleqatigiissitap nalunaarusiaa matumuuna saqqummiunneqarsinnaanngorpoq.

Misissuinermi pingaarnertut sammineqartussaapput sulisut ilinniarsimasut, isumaginninnerulli iluani sulisorineqartorpassuit ilinniarsimasuunngimmata pissutsit tassunga tunngasut ilanngullugit sammineqarput.

Suleqatigiissitami avataaneersunik inuttalersukkami suliassaqrifiit assigiinngitsut, KANUKOKA kiisalu Namminersornerullutik Oqartussat ilaasortaqaartitsipput. Ilaasortanit tamanit suliassamut soqutiginninneq annertoq takutinneqarpoq, soqutigisaqaqatigiinnit assigiinneqisunit aggersuugaluarlutit. Kissaatiginarsinnaavorli Kultureqarnermut Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Pisortaqaqrifiup Isumaginninnermut Sulisoqarnermullu Pisortaqaqrifiup akunnerminni attaveqaqatigiinneq pitsaanerusinnaasoq, ilinniartitaanermut ilinniaqqinnissamullu pisariaqartitat tunngasut ajunnginnerusumik inerineqarnissaat eqqarsaatigalugu.

Suliassaqrifiup immikkoortui ataasiakkaat erseqqissisilluarniarlugit suleqatigiissitaq suleqatigiissitaaqqanik arlalinnik pilersitsivoq kiisalu misissuinerit arlaqartut suliassiissutigalugit.

Suleqatigiissitap misissuinerit inernerit eqikkarneqarnerilu nalilersorlugillu suliarai, nalunaarusiamilu matumani misissuinerit ilanngussat attuumassuteqarsinnaasut ilaapput.

Suleqatigiissitap nalunaarusiaq tamakkiisumik akisussaaffigaa matumuunalu sulinermit atugassarititaasut pitsanngorsarniarlugit arlalinnik inassuteqaateqarluni taamalu siunissami sulisunik ilinniarsimasunik pissarsiniartarnermi alaakkaanerusunillu sulisoqalernissamut periarfissagissaarnerulernissamut inassuteqarlutik.

Suleqatigiissitami neriutigineqarlunilu naatsorsuutigineqarpoq Naalackersuisut Inatsisartullu nalunaarusiamik inassuteqaataasunillu ilaaliilluarumaartut. Suleqatigiissitami erseqqissarneqassaaq suliasaqarfik tassaammat sumiginnagaalluinnartoq sukumiisumillu ikiorsiiffigisariaqartoq isumaginninnerup iluani sulisut akissaataat, ilinniarsimaneritut tunngasut kiisalu sulinerminni avatangiisaat eqqarsaatigalugit.

Suleqatigiissitami inassutigineqartut

Suleqatigiissitap suliassa qarfiata nassuiarneqarnerani erserpoq suleqatigiissitaq iliuusissatut pilersaarutini siunnersuuteqarsinnaasoq. Suleqatigiissitami toqqarneqarpoq iliuusissatut pilersaarutit inassuteqaatit arlalippassuurtut saqqummiunneqarnissaat, taakkulu tulliuutuni saqqummiunneqassapput.

Inassuteqaatinut aallaaviuvoq isumaginninnerup iluani suliatiqut ilungersunartorsiornerup uppersaatissaqarnera tamatumalu kingunerisaanik suliassa qarfallaarnerup kinguneranik sulerulunneq atugaasorujussuulluni. Suliassat suliassatigullu artukkersimaarneqarneq isumaginninnerup iluani aalajaallutik tunniusimallutillu sulisorpassuaqarneranut naleqqiukkaanni pissusissamisuunnigilaq ukiorpassuarni sulisuusimanerup akissaatitigut naleqartinneqannginnera. Taamaattumik isumaginninnermik sulialinnut akissaasersueriaatsit allatut ittut eqqarsaatigineqartariaqarput. Pisortatut akisussaasuuneq akissarsiatigut malunniuttariaqarpoq. Qanoq ilinniarsimatigineq akissarsiatigut malunniuttariaqarpoq. Kiisalu isorliunerusuni suliamut tunngasut siuarsarniarlugit eqqarsaatigillu artariaqarpoq avinngarusimasuni atorfeqalerneq pissutigalugu tapisiaqalernissaq.

Pingaarteqarpoq erseqqissaatigissallugu ataani inassuteqaatit immikkuuluta aralarlutik ataatsimut isigineqarnissaat.

Inassutigineqarpoq isumaginninnerup iluani siunissami sulinermi atugassarititaasut qanoq ittuunissaat pillugit ungasinnerusooq isigalugu politikkikkut anguniagassanik pingaernerusutigut aalajangersaasoqarnissaa. Suleqatigiissitami nalilerneqarpoq inassuteqaatit tamakkerlutik 2002-mi Inatsisartut ukiakkut ataatsimiinneranni piviusunngortinneqarsinnaanngitsut. Taamaattumik suleqatigiissitami immikkoortiterneqarput “maannakkiorpiaq” suliniutaasariaqartut inassuteqaatit paasisassat qaninnerusorlu isigalugu pinngitsoorani iliuuseqarfigineqartariaqartut, kiisalu inassuteqaatit ukiuni aggersuni piviusunngortinneqassagunik aningaasaliiffigineqarlutillu pilersaarusiortneqartariaqartut. Aammattaaq suleqatigiissitami pisariaqarsorineqarpoq nalunaarusiap malitseqartinneqarnissaanut aningaasaliissuteqartoqartariaqartoq, taamaaliornikkut isumaginninnerup iluani ineriartorneq suleqatigiissitami malittarineqartuaqqullugu.

Akissaatit sulinermilu atugarisat pillugit inassuteqaatit

Maannakkorpiaq:

- Isumaginninnerup iluani aaqjissuussaaneermik nutarterilluni misileraanerut atatillugu immikkut akissaasersuisoqassasoq.
- Akissarsiatigut agguagassarsiaqartitsinermik misiliinernik aallartitsisoqassasoq. Ungasinnerusooq isigalugu akissarsiat ataatsimut katikkaanni procenti aalajangersimasooq sulisut ataasiakkaat immikkut piginnaaneqarnermut tapisiaqartitaalernissaannut atorneqartariaqarput. Suleqatigiissitami siunnersuutigineqarpoq misiliineq piffissap suliffiusussap naliliiffigeqqinneqarneranut taputartuunneqassasoq.
- Piffissap suliffiusussap naliliiffigeqqinnissaanut misiliineq aallartinneqassasoq tunngaviatigut imatut aaqjissuussaalluni, ullut pingasut sulineq ullunik pingasunik sulinninnermik malitseqartinneqartassalluni (“aaqqissuussineq 3-3”). Suleqatigiissitami siunnersuutigineqarpoq misiliineq akissarsiatigut agguagassarsiaqartitsinermik misiliinissamut taputartuunneqassasoq.

Ukiuni aggersuni:

- Isumaginninnerup iluani sulinermi atugarisat immikkut ilungersunassusillit akissarsiatigut malunniuteqartariaqarput. Isumaginninnerup iluani sulineq kajuminnarnerulersinniarlugu ataatsimut isigalugu akissarsiatigut qaffaasoqartariaqarpoq. Angusaqarusussuseq akissaatillu imminnut attuumassuteqarlunnartuupput.
- Qanoq ilinniagaqarsimatigineq akissaatitigut malunniuteqartariaqarpoq. Ilinniarsimassuseq immiut akilersinnaasariaqarpoq – aamma Kalaallit Nunaanni.
- Ilinniaqqinneq ilinniagaqaqqinnerlu akissaatitigut malunniuttariaqarput. Taamaattumik isumaginninnerup iluani aningaasaliissuteqarnikkut ilinniaqqinnermut ilinniagaqaqqinnermullu atugassanik, taamaaliornikkut sulisut ataasiakkaat inuunerup ilinniarfiuneranik misiligaanissamut piumassusinitinniarlugit.
- Sulinerup nalinginnaasup avataatigut sulineq akilerneqartariaqarpoq.
- Isorliunerusuni ilinniarsimasunik sulisoqarnissaq orniginarnerusunngortinniarlugu taartaasartunut tapisiaqartitsineq atuutilersinneqartariaqarpoq.

Isumaginninnerup iluani sulinermi atugassarititaasut pillugit pitsanngorsaatissatut inassuteqaatit

Maannakkorpiaq:

- Isumaginninnerup iluani aaqqissuussaanernik nutarterilluni misileraanerit ineriartortinneqartariaqarput
- Pisortanik pikkorissaalluni ineriartortitsinissat misilerarneqartariaqarput, taamaaliornikkut ungasinnerusooq isigalugu pisortatut ilinniarsimasuunissaq pisinnaatitaaffinngorlunilu pisussaaffinngoqqullugu, assersuutigalugu pisortatut atorfinitsinneqarnermiit ukiup ataatsip qaangiunnerani aallartitassamik.

Ukiuni aggersuni:

- Isumaginninnerup iluani sulinermik isiginnittaaseq pimoorusamik allannngortinniarneqartariaqarpoq anguniagaassalluni “isumaginninnerup iluani suliffitsialak”. Inoqatitsinnik sullissinerput tulluusimaarutigisariaqarparput – akissarsiuutigaarput suliarpullu pikkoriffigalugu. Tamatta akisussaaffigaarput suliffeqarfitta suliassaqarfiullu ingerlalluarnissaa.
- Sulinermi avatangiisit timimut tarnimullu nakussannartuussapput.
- Suliatigut aammali inuttut ineriartornissamut pitsaasunik periarfissaqartariaqarpoq, taassuma ataani supervision (suliaq pillugu oqaloqateqarnikkut nammineq aqqutissat takuneqarsinnaanngorneri) tarnikkullu katsorsartinnerit.
- Qanoq suliassaqartiginermut naapertuuttumik inuttassaqartitsisoqartariaqarpoq.
- Ilinniartitaanermut politikki isumaginninnermullu politikki imminnut attuumassuteqartuupput.
- Sulisut suliffiminni sunniuteqarsinnaatitaanerit pissusissamisoortuuvoq.
- Sulisitsisut pitsaaliussavaat assersuutigalugu suliffeqarfimmi annersaasernerup atuutinnginnissaa. Annersarneqarnissamik qunusaarinerit annersaanerillu tamatigorluinnaq politiinut nalunaarutigineqartassapput sulisut ataasiakkaat isumalluutitut naleqassusiat ataqqillugu.

Ilinniartitaaneq pikkorissartuarnerlu pillugit inassuteqaatit

Maannakkorpiaq:

- Immikkoortuni tamani ilinniartitaanikkut siuarsaasoqassaaq, tassunga ilanngullugu ilinniaqqinneq ilinniagaqaqqinnerlu.
- Najugaq qimannagu isumaginninnermi perorsaasutut ilinniartitaaneq Sisimiut Nuullu kommuuniini ingerlanneqassapput, illoqarfiit taakkua soqutigijuarmassuk najugaq qimannagu isumaginninnermi perorsaasutut ilinniartitaanermik pilersitseqataanissartik. Misileraaneq 2003-mi januarip aallaqqaataaniit aallartissaaq, KIIP-ip, Isumaginninnermut Suliffeqarnermullu Pisortaqaarfiup kommuunillu taakkua marluk suleqatigiissutigisaannik.
- Isumaginninnermi siunnersortitut ilinniartitaaneq eqqarsaatigalugu najugaq qimannagu iliniarsinnaangornissaq ineriartortinneqarlunilu pilersinniarnaqalissaaq.

Ukiuni aggersuni:

- Isumaginninnerup iluani “inuuneq ilinniarfiusoq” atuutilersinniarlugu suleriaasissaq suliarineqassaaq. Atortussatigut pikkorissarnerit, immikkoortunut (modulinut) agguakkamik ilinniaqqinneq ilinniartitaanerillu immikkut allagartartaarfiusut (diplom) piginnaasaqarfiliissapput pissusissamisoorumik pisariaqartumillu. Sulisunut iliniarsimasunut neqerooruteqartarnerit ataavartumik aaqqissuunneqartassapput.
- Isumaginninnerup iluani pikkorissartitsisarnerit ilinniaqqittarnerillu allatut aaqqissuunneqassapput. Eqqarsaatigineqarsinnaavoq ilinniaqqinnissamik neqeroorutit ataatsimut ataqatigiissarneqarnissaat, assersuutigalugu Isumaginninnermut Pisortaqaarfimmit ataqatigiissaarneqassallutik.
- Eqqarsaatigineqartariaqarpoq ilinniarfiit isumaginninnermut attuumassuteqartut SPS/ Isumaginninnermi Perorsaasunngorniat Ilinniarfiata kiisalu ISI/ Isumaginninnermi Siunnersortinngorniat Ilinniarfiata Isumaginninnermut Suliffeqarnermullu Pisortaqaarfimmut atatinneqalernissaat, peqqinnissaqarfik ilaarlugu, tassani Peqqissaanermik Ilinniarfik Peqqinnissamut Pisortaqaarfimmut atasuummat. Malittarisassiuunneqarnera KIIP-imit/ Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Pisortaqaarfimmit, isumagineqartuartussaavoq.
- Ilinniaqqinnermut ilinniagaqaqqinnermullu aningaasaliissutit immikkut agguanneqartalissapput, taamaaliornikkut qulakkeerniarlugu sulisut tamarmik – sulisitsisoq apeqqutaatinnagu – ilinniaqqinnissamut ilinniagaqaqqinnissamullu periarfissinneqarnissaat. Inatsisartut Aningaasanut Inatsisaanni aningaasaliisoqassaaq isumaginninnermi perorsaasut isumaginninnermilu siunnersortit ilinniaqqittarneranni ilinniagaqaqqittarnerannilu pissusaaffiit inatsisitigut qulakkeerneqarnissaat naammassineqarsinnaaqqullugu.
- Ilinniaqqinnissamik pisariaqartitsinerit ataqatigiissarneqartalissapput sulisut ataasiakkaat sulisitsisullu suleqatigiissutigisaannik.
- Suliffeqarfiit assigiinngitsut akornanni ilinniaqqinnermi neqeroorutit ataqatigiissinneqarnissaat pilersinniarlugu suleqatigiittoqassaaq.

Eqikkaaneq

Isumaginninnerup iluani sulineq annerpaamik sulisunit 40-leereersimasunit ingerlanneqarpoq (nalunaarusiami immikkoortoq 3). Maanna sulisorineqartut soraarninngornerisa kingornatigut sulineq ingerlaqqissappat suleqatit inuusuttut inuusunnerusullu anguniartariaqalerput.

Angusaqarusussuseq akissaatillu ingerlaqatigiittarput. Isumaginninnerup iluani akissaatitigut ineriartortitsisoqartariaqarpoq (nalunaarusiami immikkoortoq 3), tassuunakkut oqariartuutaassalluni isumaginninnerup iluani suliaq aallunneqartoq pingaartuusoq. Isumaginninnermi siunnersortit qasusut Sermitsiap saqqaani takussaajunnaassapput.

Amerlasuutigut sulissutigineqassaaq isumaginninnerup iluani tulluusimaarnartumik ineriartortitsinissaq:

Pisortaqarnikkut sukasaasoqassaaq, assersuutigalugu pisortatut ineriartornissamut pikkorissarnerit ingerlanneqartalissapput (nalunaarusiami immikkoortoq 4).

Sulisut suliassaminnut piukkunnarsarneqassapput tunngaviusumik ilinniartitaanerup iluani kiisalu ilinniaqqinneq ilinniagaqaqqinnerlu aqutugalugit, aammali najugaq qimannagu ilinniartitsinikkut (nalunaarusiami immikkoortoq 5).

Isumaginninnerup iluani sulinnermi avatangiisit pitsaasusariaqarput sullinneqartut qanoq atugaqarnerannik ersersitsinatik (nalunaarusiami immikkoortoq 3).

Immikkoortoq 1. Isumaginnittoqarfiup nassuiarneqarnera, atorfiit pigineqartut amerlassusaat suliassallu

“Nalunaarusiap takutippaa isumaginninnerup iluani sulisut ukiorpassuarni sulisuusimasut. Taamaattumik pissutissaqassaaq ilimagissallugu sulisut suliffimminnut tunniusimasuusut. Kapitalit tulluuttut arlaqartut takutippaataaq isumaginninnerup iluani sulisut amerlasuut ilinniagaqarsimanngitsut imaluunniit allatut ilinniagaqarsimallutik. Nalunaarusiap aamma takutippaa sulisut suleqatigigaat isumaginninnerup iluani suliassanut ilinniagaqarsimasut. Soorlu nalunaarusiami ersertoq isumaginninnerup iluani sulisut akissaatiminnik naammaginninnginnerpaajupput. Akissaatit qanoq ilinniagaqarsimanermit akisussaaffeqarnermullu naapertuutinngillat. Akilersinnaaneruvoq ilinniakkap avataaniittumik suliffissarsiornissaq, suliffissat taakku pitsaanagerusunik akissaasersuimmata suliampilu ilinniagaqarsimanissamik immikkut piumasqaateqarfiunatik. Isumaginninnerup iluani ilinniagaqarsimaneq ilinniartitaanerup iluani aningaasarsiutaalluarsinnaavoq. Isumaginninnerup iluani sulisut misigisimapput suliaq aallutartik akilernerlugaasoq tamannalu meeqqat Kalaallit Nunaata siunissaattut taallugit suaruteqarniartarnermut tulluarpallaanngilaq. Nutaarsiassaannngilaq inoqatinik isumassuinerup akilernerlugaanera, kisianni nalunaarusiami politikereit aperineqarput: “Kalaallit Nunaata kungii kingumut tassaassanerput meeqqavut soorlu siulitsinnit taama oqaatigineqarsimasut”. Inuiaqatigiinni meerartavut kunngiussappata ullumikkornit allaanerujussuarmik tulleriiarisariaqarpugut.

Politikkip suliassaqarfiullu akornani attuumassutit pillugit suleqatigiissitamit isummersuutit

Periuseq misissuiffigisallu naleqqussusiat

Suliassaqarfiup nassuiaatitaani immikkoortoq 1 “Isumaginninnerup nassuiarneqarnera, atorfiit pigineqartut suliassallu” aallaavigalugu suleqatigiissitamit suleqatigiissitaaraq pilersinneqarpoq, eqqartuiffigitinniarlugu paasissutissat nassuiaammut tunngasut qanoq iliornikkut katersorneqassasut. Suleqatigiissitaqqamit immersugassaq suliarineqarpoq isumaginninnermi aqutsisoqarfimmi atorfillip akisassaa, aammalu immersugassaq ulloq/unnuarlu angerlarsimaffimmi sulisuusup akisassaa suliarineqarluni. Immersugassat kommuuninut tamanut angerlarsimaffinnullu nuna tamakkerlugu atuuttunut nassiussuunneqarput. Ilanngullugu aqutsisoqarfiit angerlarsimaffiillu qinnuigineqarput atorfiit qanoq amerlatigineri pillugit paasissutissanik tunniussissasut. Immersuisussat erseqqissumik qinnuigineqarput atorfinitsitaanermi qanoq sivistigisumik sulisimanerit pillugit paasissutissanik tunniusseqqullugit, taamalu tamakkiisumik ullulluunniit affaannaanik atorfeqartoqarnersoq, angerlarsimaffiup suunera, atorfiup suussusaa kiisalu ilinniartitaanikkut tunuliaqutit suliassallu paasissutissiissutigineqartussaallutik.

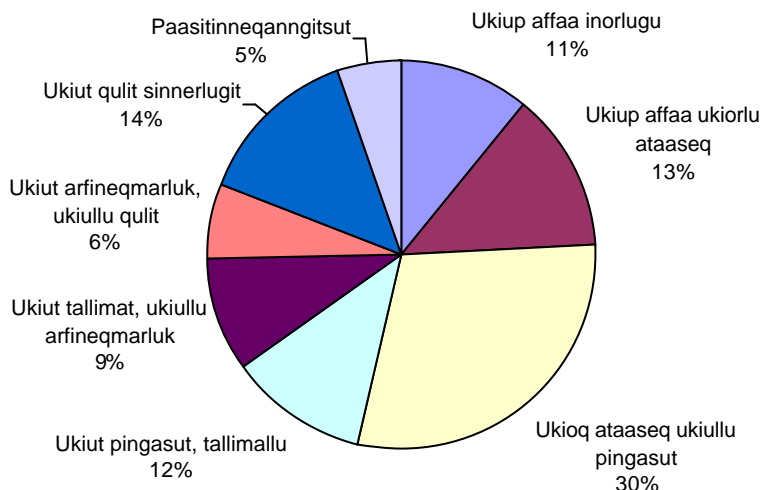
Kommuunini katillutik 17-iusuni 11-t kiisalu nuna tamakkerlugu angerlarsimaffiit marluk immersugassatigut misissuinnermi akissutinik nassiussippat. Taakkua saniatigut kommuuni ataaseq nunalu tamakkerlugu angerlarsimaffik ataaseq ilisimatitsippat isumaginninnerup iluani ilinniagaqarsimanngitsunik taamaallaat sulisoqarlutik. Akissutit katillugit 91-it aqutsisoqarfinni atorfilinnit nassiunneqarput 373-illu angerlarsimaffinni atorfilinnit akissutisarineqarput (kommuuninut nunalu tamakkerlugu). Kommuunerujussuup ataatsip, kommuunit akunnattumik angissusillit marluk, kommuunit mikisut marluk kiisalu ulloq unnuarlu angerlarsimaffiit nuna tamakkerlugu atuuttut 14-it immersugassat akissuteqarfigisimanngilaat. Misissuineq misissugassat akornanni misiligutitut tigulaarinniffittut taasariaqarpoq taamaattumillu akunnattuunganartoqarsinnaalluni. Misissuineq tamakkiisuunngikkaluartoq misiligummi qanoq pisoqarumaanera naliliiffigineqarsinnaavoq, taamalu isumaginninneq ataatsimut isigalugu pissutsinik ersersitsuulluni.

Qanga atorfinissimaneq sivilissusialu

Qanoq sivilissusialu sulisimanermit uuttuutaavoq maannakkut atorfigisaq. Kommuunit aqutsisoqarfiini sulisut akornanni sulisut pingajorarterutaasa missingerluinnaaniittut sivilissusialu ukiumi ataatsimi sulisimapput allallu aamma pingajorarterutingajaat ukiuni 1-3-ni atorfeqarsimallutik. Taamalu 2/3-it missaanniittut sivikitsuinnarmik sulisimapput allallu 1/3-it missaanniittut sivilissusialu sulisuussimallutik. Angerlarsimaffinni sulisut akornanni 24 %-it sivilissusialu ukiumi ataatsimi sulisimapput allallu 30 %-it ukiuni 1-3-ni atorfeqarsimallutik. Taamalu 54 %-it sivikinnerusumik atorfeqarsimapput 46 %-illu sivilissusialu.

Akissutit sulinerup sivilissusaanik agguallugit - ulloq/unnuarlu angerlarsimaffiit

Kisitsisit uppersarpaat isumaginninnerup iluani suliffeqarfinni ataasiakkaani sulisut nikerartorujussuusut. Nikerarneq aqutsisoqarfinni atuunneruvoq, angerlarsimaffinni annikinnerulaartumik taamaattorli aamma atuuttorujussuulluni. Misissuineq manna aallaavigalugu ataatsimut naliliiffigineqarsinnaanngilaq isumaginninnerup iluani sulisut nikerarnerat, imaappoq assersuutigalugu qanoq amerlatigisut suliassaqarfimmik qimatsisarnersut suliassaqarfimmullu allamut nuuttarnersut.

Kommuunit aqutsisoqarfiini isumaginninnermi ikiortit isumaginninnermi perorsaasunut naleqqiullutik sivilissusaanik atasarput (ukiut 4,46). Isumaginninnermi siunnersortit akornanni qanoq sivilissusaanik sulisimaneq ukiut aappaat ataallugu sivilissusaanik atasarput. Sivilissusaanik suliffeqartuupput isumaginninnermi pisortat (ukiut qulingajaat) atorfinnili allani ukiut suliffiusut sivilissusaanik atasarput tallimangajannut sivilissusaanik atasarput.

Angerlarsimaffinni (kommuunit nunalu tamakkerlugu ingerlanneqartuni) pisortat/angerlarsimaffinni ittut/ningiut sivilissusaanik sulisorineqartarput (ukiut 7,76), atorfinnili allani sulisut ukiunit marlunniit arfinillit tikillugit atasarlutik.

Ulloq naallugu ullulluunniit affaanut sulisutut atorfinittarnerit

Sulisut ilinniarsimasut amerlanersaat tamakkiisumik atorfeqartuupput; angerlarsimaffinni 86,6 %-it kommuunillu aqutsisoqarfiini 91,2 %-it. Tamanna tupaallannartuunngilaq aqutsisoqarfinni angerlarsimaffinnilu sulisunik amigaateqarneq atuuttuarmat.

Angerlarsimaffiit

Akissutit pissarsiarineqartut akornanni 55 %-it ulluunerani paaqqinnittarfinni ilinniarsimasutut sulisuupput (meeraaqqerivinni, meeqqerivinni, ukiullu akuleriissillugit paaqqinnittarfinni), 3 %-it sunngiffimmi paaqqinniffinni imaluunniit atuartunut paaqqinnittarfinni, 14 %-it utoqqaat illuini, 8

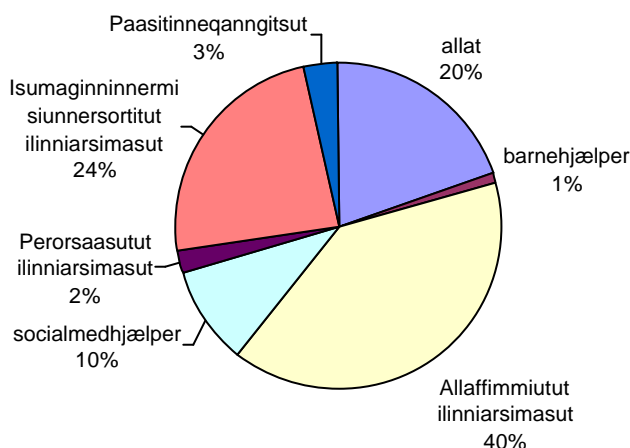
%-it ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni nuna tamakkerlugu atuuttuni, allallu najugaqaqatigiiffinni imaluunniit angerlarsimaffinni immikkut ittuusuni.

Atorfigisaq ilinniakkatigullu tunuliaqutit

Akissutit pissarsiarineqartut akornanni eqqarsariaallannartuuvoq akissuteqartut affaannai kommuunit aqutsisoqarfiini isumaginninnermi pisortatut, immikkoortortami pisortatut, isumaginninnermi siunnersortit imaluunniit sullissisutut (atorfini nalinginnaasuni) atorfeqarmata isumaginninnermilu siunnersortit atorfillit ikittuararsuullutik. Tamatumunnga pissutaalluarsinnaavoq amerlasuut “allat”-mik krydsiliisimanerat, “ilaqutariinnut siunnersortit” atorfeqarsimagunik, “tapersortinut ataqatigiissaarisutut” “immikkoortortaqaqarfiimmi pisortatut” imaluunniit atorfinni allani immikkut ittumik taaguuteqartinneqartuni atorfeqarunik.

Kommuunit aqutsisoqarfiini isumaginninnermi siunnersortit 24 %-ii ilinniarsimasuupput, isumaginninnermi ikiortit 10%-ii ilinniagaqarsimasuullutik kiisalu sinneruttut allamik ilinniagaqarsimasuullutik. Aperineqartut 40 %-ii allaffimmiutut ilinniarsimasuupput.

Akissutit ilinniakkamut agguataarlugit - aqutsisoqarfiit

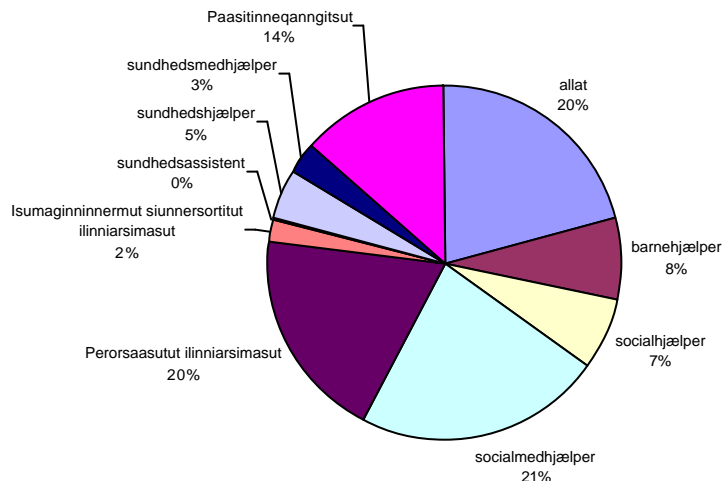
Matumuuna uppersarsineqarpoq nalinginnaasumik pasitsaanneqartartut kommuunit aqutsisoqarfiini sulisut isumaginninnerup iluani attuumassuteqartumik ilinniagaqarsimasut amigaataasut, aammalu suliassanik isumaginnittussatut atorfinitsinneqartartut annerpaamik tassaasartut allaffimmiutut ilinniarsimasut.

Angerlarsimaffinni sulisut 25 %-ii pisortatut/ningiutut ittutulluunniit imaluunniit pisortaaqqatut atorfeqarput, 38 %-it nalinginnaasumik sulisutut 27 %-illu nalunaarsimallutik “allatut” atorfeqarlutik kiisalu 10 %-it sutut atorfeqarnertik nalunaarutigisimanagu. Gruppimi “allatut” sulisut amerlasuut ikiortaapput peqqinnissamut tunngasunik imaluunniit isumaginninnermut

tunngasunik ilinniagaqarsimasut, ataasiakkaat peqqissaasutut ilaallu atorfinni immikkut ittuni sulisuullutik.

Angerlarsimaffinni 22 %-it isumaginninnermi ikiortitut ilinniarsimasuupput, 20 %-it isumaginninnermi perorsaasutut allallu sinneruttut ilinniakkatigut allamik tunuliaquteqanngikkunik sutut ilinniarsimanersut ilisimaneqaratik (14%). 21 %-it suliassaqrarfiup iluani ilinniagarisassatut nalunaarsorneqarsimasunit tassalu isumaginninnermut tunngasunik ilinniagaqarsimasussatut, allaanerus umik ilinniakkatigut allamik tunuliaquteqarput. Ilinniakkatigut allamik tunuliaquteqartut tassaapput peqqissaasut, iganermut tunngasutigut ilinniakkat ataasiakkaallu ilinniarsimasuunnginnertik nalunaarutigisimallugu.

Akissutit ilinniakkamut agguataarlugit - angerlarsimaffiit

Ulloq unnuarlu angerlarsimaffiit ukiumoortumik nalunaarutaanni 2001-imeersumi (Isumaginninnerut Sulisoqarnermullu Pisortaqrarfik 2002) atorfiit pigineqartut amerlassusii nalunaarsorneqarsimapput kiisalu nuna tamakkerlugu angerlarsimaffiusuni 2001-imi sulisut atorfillit qanoq amerlatigineri. Tassani takuneqarsinnaavoq perorsaasutut atorfinni 68-inik amerlassusiligaasuni 48-t perorsaasunit atorfigineqartut, tassa 2/3-iullutik. Atorfiit tallimat meeqqerisutut isumaginninnermilu ikiortitut atorfiupput sulisorineqartulli 18-it meeqqerisutut isumaginninnermilu ikiortitut ilinniarsimasuullutik. Matumuuna uppenarsineqarpoq isumaginninnermi perorsaasut amigaatigineqarneranni perorsaasutut atorfinni atorfinitsinneqartarmata ikiortitut ilinniarsimasut. Aammattaq ikiortit (ilinniarsimannngitsut) sulisorineqartut atorfiit amerlassusiligaanerannut naleqqiullugu amerlanerujussuit sulisorineqarput) atorfinni 31-iusuni 48-t sulisorineqarput, tassani uppenarsineqarpoq sulisut ilinniarsimasut amigaataanerat pissutigalugu ilinniarsimasunut atorfissani ilinniarsimannngitsut atorfinitsinneqartartut.

Suliassat

Kommuunit aqutsisoqarfiini atorfillit qinnuigineqarsimapput suliassamik amerlassusii suussaaalu nalunaarutigissagaat. Amerlanerpaat, 69 %-it suliamik ataatsimik aallussipput, pingaartumik

“meeqqat inuusuttullu” “innarluutillit” imaluunniit “Pisortat annertussusileriikkamik ikiorsiisarnerat” suliassa qarfigalugit. Ikinnerusut, 15 %-it sulianik marlunnik aallussipput, soorlu makkuninnga “meeqqat inuusuttullu” aamma “innarluutillit” imaluunniit suliassat allat ataqatigiissillugit. Ikittuinnaat, 8 %-it arlalinnik suliassa qarput aammalu allat 8 %-it suliatic nalunaarutigisimanagit.

Tupaallannarluinnarpoq 84 %-inik amerlassusillit ataatsimik marlunnilluunniit suliassa qar mata, tassami aqutsiso qarfinni mikinerusuni/kommuunini mikinerusuni ikittuinnaat isumaginninnermi malittarisassanik aqutisussatut atorfe qar mata, taamalu naatsorsuutigisaria qarluni sulisut ataasiakkaat suliassanik arlalinnik aallussisuunissaat.

Immersugassanili ataasiakkaani qanoq krydsilersuisimaneq eqqarsaatigalugu qularnartoqarsinnaavoq; ilaasa suliassa qar ataaseq krydsilersimasinnaavaat pingaarnertut suliassa qarfigigamikku naak allanik suliassa qaraluarlutik; allat “allanik” krydsiliisimasinnaapput pissutigalugu immersugassami suliassa qarfiit erseqqissumik taaneqarsimanngimmata.

Immikkoortoq 2. Sulisut ilinniarsimasut akissaataat atorfeqarnerminnilu atugarisaat

“Nunaqarfimmi isumaginninnermi ikiortitit sulinera allaaserissagukku oqaatissavara isumaginnittoqarfimmi sulineq pissanganartuusoq. Ullut assigiinneq ajorput. Ulluinnarni suliasat minuttimiit minuttimut nikerarsinnaasarput, tamarmilli ikiuinnermut tunngasuullutik.

Illoqarfimmi nunaqarfimmilu isumaginninnermi ikiortitit sulinerit imminnut naleqqiunneqarsinnaanngillat. Assersuutigalugu isumaginninnermi ikiortip illoqarfimmi sulisup suliasat meeqqanut inuusuttunullu tunngasut aalluttarpai imaluunniit tarnikkut nappaatillit sullillugit. Nunaqarfimmili taamatut suleriaaseqarsinnaanngilagut. Nunaqarfimmi sulissagaanni piumasagaataavoq tamatigoortuunissaq suliasallu tamaviisa suliarisinnaanissaat. Isumaginninnermi ikiortitit ilinniarsimasuulluni sulerulunnarsinnaasarpoq imminullu naammaginngitsutut misigisimanarsinnaasarluni.

Nunaqarfimmi tamatta immitsinnut ilisarismagatta sukkulluunniit saaffigineqarsinnaasutut isigineqqaajaasarpugut. Taamaattumik inuttut nammineq inuuneqarnissaq ajornakusoortuavoq. Tamanna nammineq angerlarsimaffigisami malunniuttarpoq tassami kasuttortoqartuaannarmat imaluunniit telefonikkut saaffiginnittoqartarmat. Telefoni taamatut suliasanut atorneqartarpoq nammineq akilersortariaqalikkamik.

Isumaginninnermi ikiortit allat ataatsimeeqatigigaangakkit akuttunngitsunik eqqaasitsissutigisarpara inuit uumassusillit sullikkatsigik tarnikkut nukittuujuariaqarnerput. Sullitavut ilisivinnut iliinnarsinnaanngilavut piffissaqaleruttalu aatsaat ammullugit. Aamma piareersimaffigisariaqarpavut sullitatta uagutsinnut qanoq qisuariarsinnaaneri. Taamaattumik eqqarsaatigisarpara uagut isumaginninnermi ikiortitit ilinniarsimasut ilinniarsimasunut allanut naleqqiulluta sooq taama akissaatikinnerutigisugut. Assersuutigalugu sukujuiaasoq tiimimut immikkut tapisiaqartinneqartarpoq. Kisiannili isumaginninnermi ikiorti akuttunngitsunik sullitaminut tarnikkut “annersarneqartarpoq”. Taava apererusunnarsivoq: Sooq tarnikkut ilungersunartorsiortitaasarneq tapisiaqassutaanngila, timikkut ajoquserneqaatigisinnaasat tapisiaqassutaasinnaappata?

Atisat ippakkaangata errorneqarsinnaapput, “iperli tarnimiit toq” erruinnarneqarsinnaanngilaq. Imaassinnaavoq tarnikkut ilungersuanartunik atugaqartitaaneq suliffiup qimattariaqalerneranik kinguneqartoq. Paasisinnaalluarpara isumaginninnermi ikiortitit ilinniarsimasut allamik suliffissarsiussappata, assersuutigalugu atuarfeqarfimmut, tassanimi akissarsiarissaarnerullutillu siviuserusumik sulinngiffeqarsinnaalissapput.

Immaqa immikkut isumaqatigiissuteqarluni atorfinitsitaanissaq pitsaanerussagaluarpog akisussaaffeqarneq suliatigullu ilungersunartunik atugassaqartitaaneq akissaatitigut malunniuteqartillugu.

Ilaanneeriarluni suliamut artorsarneq misigisimanarsisarpoq. Taamatut misigisimaleraangama eqqarsartarpunga pitsaanerussannginnersoq meeqqerisutut nalinginnaasumik sulinera uterfigeqqinnarukku. Akissaatikka appassapput sulerulukkunnaassaangali.”

Nunaqarfimmi isumaginninnermi ikiorti

2.a. Sulisut ilinniarsimasut

Isumaginninnermut Suliffeqarnermullu Pisortaqarfiup isumaginninnerup iluani sulinermi pissutsit pillugit misissuisitsinerminut atatillugu Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik qinnuigaa ilinniartitaanerup iluani kisitsisitigut nalunaarsuusioqqullugu isumaginninnerup iluani atugassanik.

Kalaallit Nunaanni inuit katillutik 1.201-t STI aqputigalugu isumaginninnermi ikiortit¹, isumaginninnermi siunnersortit, isumaginninnermi peqqissaanermilu ikiortit, peqqissaanermi ikiortit peqqissaasutullu ilinniarsimasupput. Kisitsisit nalunaarsorneqarsimapput ilinniarterup aallartinnerani, ukioq atuafiusoq siulleq tassaalluni 1969/70. Ilinniartitaanerit ilaat iluarsaqqinneqarsimapput allatullu atserneqarsimallutik; taakkunani ilinniartitaanerit pisoqaaneruset amerlassusaat ilinniartitaanerup nutarterneqarnerani ilanngunneqarsimapput. Ilinniartitaanerit naammassineqarsimasut imatut agguataarsimapput²:

Ilinniartitaanerit pisinnaatitaaffiliisut katillutik	1.201
STI Isumaginninnermi ikiorti	399
Isumaginninnermi perorsaasut (SPS)	185
Isumaginninnermi siunnersorti	84 ³
Isumaginninnermi peqqissaanermilu ikiorti	419
Peqqissaanermi ikiorti	62
Peqqissaasoq	52

Tusarfik: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik 2002

Qulaani saqqummertut aallaavigalugit paasinarsivoq isumaginninnermi perorsaasutut ilinniarsimasut najugaqavissut akornanni ilinniagaqarneq oqallisigineqartillugu taakkua amerlassusaat nalinginnaasumik eqqoriarneqartartunit ikinneralaarsuusut. Inatsisartut oqalinnerat misissuisitsinermut tunngavioq pimmat oqaatigineqarpoq “perorsaasut eqqartorneqartillugit inuit 400-500-it missinginiittut Kalaallit Nunaanni ilinniagaqarsimasut”⁴. Misissuinnermi taamaallaat isumaginninnermi perorsaasut Nunatsinni ilinniarsimasut ilaatinneqarput. Suleqatigiissitami kisitsisit eqqumiigineqarlutik eqqartorneqarsimapput.

Suleqatigiissitap Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfiup kisitseriaasia apeqquserniangilaat, kisianni inuup normua aallaavigalugu naatsorsueqqissaarinerit aallaavigissagaanni qularnangilaq Nunatsinni ilinniarsimasut kisitsisinngorlugit annertunerunissaat.

Suleqatigiissitali apeqqusiinera aallaavigalugu misissorneqarpoq kalaallit qanoq amerlatigisut Qallunaat Nunaanni ilinniagaqarsimanersut. Taamatullu misissuinnermi paasineqarpoq isumaginninnermi perorsaasutut Qallunaat Nunaanni ilinniarsimasut 105-t paasineqarsimalluni. Taakkulu kisitsisit katikkaanni 290-t isumaginninnermi perorsaasutut naammassimapput. Imaappoq suliffeqarnerup iluani isumaginninnermi perorsaasut ilimagisamit ikinneralaarsuit pigineqarput.

Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfiup aammattaq kisissimavai qanoq amerlatigisut ilinniakkaminnik naammassinnissimanersut taamalu Kalaallit Nunaanni sulisinnaasutut naatsorsuunneqartariaqartut. Ataani immikkoortumi “nalunaarutigineqarsimangilaq”-mik

¹ Isumaginninnermi ikiortit amerlassusai annikinnerpaaffiit isigisariaqarput.

² Ajoraluartumik ilisimaneqanngilaq sumi sulisuuneri.

³ Kalaallit 20-t isumaginninnermi siunnersortit Danmarkimi ilinniarsimapput.

⁴ Immikkoortoq 74. Isumaginninnerup iluani atorfillit ilinniarsimasut sulinermi atugarisaat pillugit qulaajaanissamik nassuiaateqarnissamik pisariaqartitsineq pillugu apeqquteqaat. UKA 2001 ulloq 16. maj 2001.

allassimasumi pineqarput inuit isumaginninnerup iluani attuumassuteqartumik ilinniagaqarsimasut Kalaallili Nunaata inunnik nalunaarsuisarfiani allassimasuunngitsut.

Imatut agguataarsimapput:

Ilinniartitaanerit piginnaatitaaffiliisut	Ilinniartitaanerit Piginnaatitaaffiliisut katillutik	Inuit sumiiffiisa ilisimaneqanngitsut amerl.	Nalunaarutigineqarsimannngitsut amerlassusii procentinngorlugit
STI Isum. ikiorti	399	30	7,52
Isum. perorsaasoq	185	16	8,65
Isum. siunnersorti	84	8	9,52
Isumaginninnermi Peqqissaanermilu ikiorti	419	13	3,10
Peqqissaanermi ikiorti	62	10	16,30
Peqqissaasoq	52	33	64,46
Katillugit	1.201	110	9,16

Tusarfik: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik 2002

Tabel-ip qulaaniittup takutippaa ilinniarsimasut 10 %-ingajai (9,1%) isumaginninnerup iluani sulisorineqarsinnaagaluartut inunnik nalunaarsuisarfinni allassimannngitsut. Ajoraluartumilli ilisimaneqanngilaq inuit taakku ilinniarsimasut toqkukut qimagutereersimanersut imaluunniit Kalaallit Nunaanniit nuussimanersut. Takuneqarsinnaavoq isumaginninnermi siunnersorti isumaginninnermilu perorsaasoq agguaqatigiissitsinermi immikkooruteqarpallaanngitsut. Ilanngullugu takuneqarsinnaavoq ilinniakkap sivisunerujartornera ilutigalugu nalunaarutigineqanngitsut amerliartortut.

Ilinniagaqarsimasut amerlassusii kommuunini ataasiakkaani inuttussutsimut naleqqiullugu

Tusartaannarparput ilinniarsimasut illoqarfanni najugaqartut taamaattumillu isorliunerusuni ikittuinnaat sulillutik imaluunniit ilinniarsimasoqanngitsaq. Tulliuttuni tamanna eqqortuunersaq ersersinniarneqassaaq. Ilinniarsimasut amerlassusii najugaqarfimmu/kommuunimut agguataarneqarsimammatt naatsorsorneqarpoq kommuunip angissusaanut naleqqiullugu qassit ilinniarsimasuunersut innuttaasut ataatsimut amerlassusaannut naleqqiullugu. Ilinniarsimasut taamaattumillu isumaginninnerup iluani sulisinnaasutut naatsorsuunneqarsinnaasut maanna najugarisaq aallaavigalugu agguarneqarsimapput kommuunimilu innuttaasut amerlassusiinut naleqqiunneqarlutik. Pingaartuuvoq matumani erseqqissaatigissallugu ilinniakkamik naammassinnissimanerit 1969/70-imi pisimasuuneri. Taamaattumik inuit inuussutissarsiorunnaarsimasut imaluunniit inuussutissarsiortuunngitsut ilanngunneqarsimasinnaapput.

Tulliuttuni kommuunit angissusiat malillugu agguaneq ingerlanneqarpoq. Kommuunit minnerusut /isorliunerusut tassaapput Qaanaaq, Ittoqqortoormiit, Kangaatsiaq, Qasigiannugit Qeqertarsuarlu. Kommuunit akunnattumik angissusillit tassaapput Narsaq, Uummannaq, Ammassalik, Nanortalik Upernavillu. Kommuunit angisuut tassaapput Nuuk, Maniitsoq, Aasiaat, Ilulissat, Qaqortoq Sisimiullu.

Isorliunerusuni Qaanaami, Ittoqqortoormiini, Kangaatsiami, Qasigiannugani Qeqertarsuarmilu najugaqartut ilinniarsimasut agguataarneqarput inuttussutsimut naleqqiullugit imatut:

Ilinniartitaanerit piginnaatitaaffiliisut	Qaanaaq	Ittoqqortoormiit	Kangaatsiaq	Qasigiannugit	Qeqertarsuaq
Komm. Innuttaasut amerlassusii	854	549	1.505	1.462	1.607
STI Isum. ikiortit	285	-	137	77	107
Isum. Perorsaasut (SPS)	-	-	1.505	292	534
Isum. siunnersortit	854	549	-	-	1.067
Isum. Peqq. ikiortit	214	-	125	97	213
Peqq. ikiortit	854	-	-	1.462	-
Peqqissaasut	-	-	-	-	-
Katillutik	95	549	63	37	59
Innuttaasut 1.000-ugaangata Ilinniarsimasut amerl. katillugit	10,5	1,8	15,9	27,4	16,9

Tusarfik: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik 2002

Qaanaap kommuuniani innuttaasut 854-iupput. Innuttaasunit katillutik 95-it isumaginninnerup iluani attuumassuteqartumik ilinniagaqarsimasuupput. Assersuutigalugu innuttaasut 854-iusut isumaginninnermi siunnersortitut ilinniarsimasunut naleqqiikkaanni ataasiinnaq ilinniarsimassaaq. Innuttaasut 1.000-iugaangata ilinniarsimasut 10,5-iusarput.

Tupaallaatissaanngilaq isorliunerusuni isumaginninnerup iluani ilinniarsimasut ikittuararsuummata, assigiinngissulli maluginiartariaqarpoq.

Nunani allani siamasissumik najugaqarfiusuni assersuutigalugu Sverigemi Norgemilu ilinniarsimasut amerlanerusut kajungilersinniartugit sulisoqarnissamik pisariaqartitsiffiusuni ilinniarsimasut aningaasatigut pitsaanerusunik atugassaqartinneqartarput. Soorlu qulaani tabelip takutitsineratut ilinniarsimasut ikittuararsuupput taamaattumillu erseqqissarluinnartariaqarluni suleqatigiissitaq isumaqarmat akissaasersuinikkut aaqqissuussineq maannakkornit allaanerusumik aaqqissuunneqartariaqartoq. Periarfissat arlaqarput assersuutigaluguli siunnersuutigineqarsinnaavoq sumi najugaqarnermut tapiissuteqartarnerup atuutilersinneqarnissaa, tapiissutit annertussusissaannut aalajangiisuussalluni assersuutigalugu isorliunerusuni atorfinitsinneqarnissaq.

Kommuunini akunnattumik angissusilinni imaappoq Narsami, Paamiuni, Ummannami, Ammassalimmi, Nanortalimmi Upernavimmilu najugaqartut ilinniarsimasut agguataarneri inuttussutsimut naleqqiullugu imaappoq:

Ilinniarsimanerit pigin..	Narsaq	Paamiut	Ummannaq	Ammassalik	Nanortalik	Upernavik
Innuttaasut amerlassusii	2.051	2.014	2.738	2.979	2.516	2.903
STI Isumaginninnermi ikiorti	147	118	130	248	132	484
Isumaginninnermi perorsaasut	1.026	2.014	391	596	419	1.452
Isumaginninnermi siunnersorti	684	671	1.369	2.979	-	-
Isum. Peqq. Ikiorti	128	134	161	96	84	264
Peqqissaanermi ikiorti	1.026	-	2.738	993	2.516	1.452
Peqqissaasoq	-	-	2.738		-	-
Katillugit	55	56	56	57	45	138
Innuttaasut 1.000-iugaangata Ilinniarsimasut amerl. Katillugit	18,0	17,9	17,9	17,5	23,3	7,2

Tusarfik: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik 2002

Kommuunit akornanni assigiinnigissutsit annertoqaat ilutigalugulu paasinarsivoq ilinniarsimasut amerlassusii ataatsimut isigalugu appaseqisut – aamma kommuunini akunnattumik angissusilinni.

Kommuunini anginerusuni Nuummi, Maniitsoq, Aasianni, Ilulissani, Qaqortumi Sisimiunilu najugaqartut ilinniarsimasut innuttaasut amerlassusiinut naleqqiullugit agguataarsimaneri imaapput:

Ilinniarsimanerit pigin.	Nuuk	Maniitsoq	Aasiaat	Ilulissat	Qaqortoq	Sisimiut
Innuttaasut amerlassusii	14.272	3.703	3.404	4.781	3.365	5.960
STI Isumaginninnermi ikiorti	181	168	136	100	135	157
Isumaginninnermi perorsaasut	250	529	340	137	374	298
Isumaginninnermi siunnersorti	420	1.234	851	598	374	1.192
Isum. Peqq. Ikiorti	246	90	131	90	112	145
Peqqissaanermi ikiorti	595	1.852	1.135	1.594	841	1.192
Peqqissaasoq	1.098	3.701	1.135		-	-
Katillugit	54	49	48	33	44	54
Innuttaasut 1.000-iugaangata Ilinniarsimasut amerl. katillugit	18,6	20,5	20,9	30,7	22,9	18,5

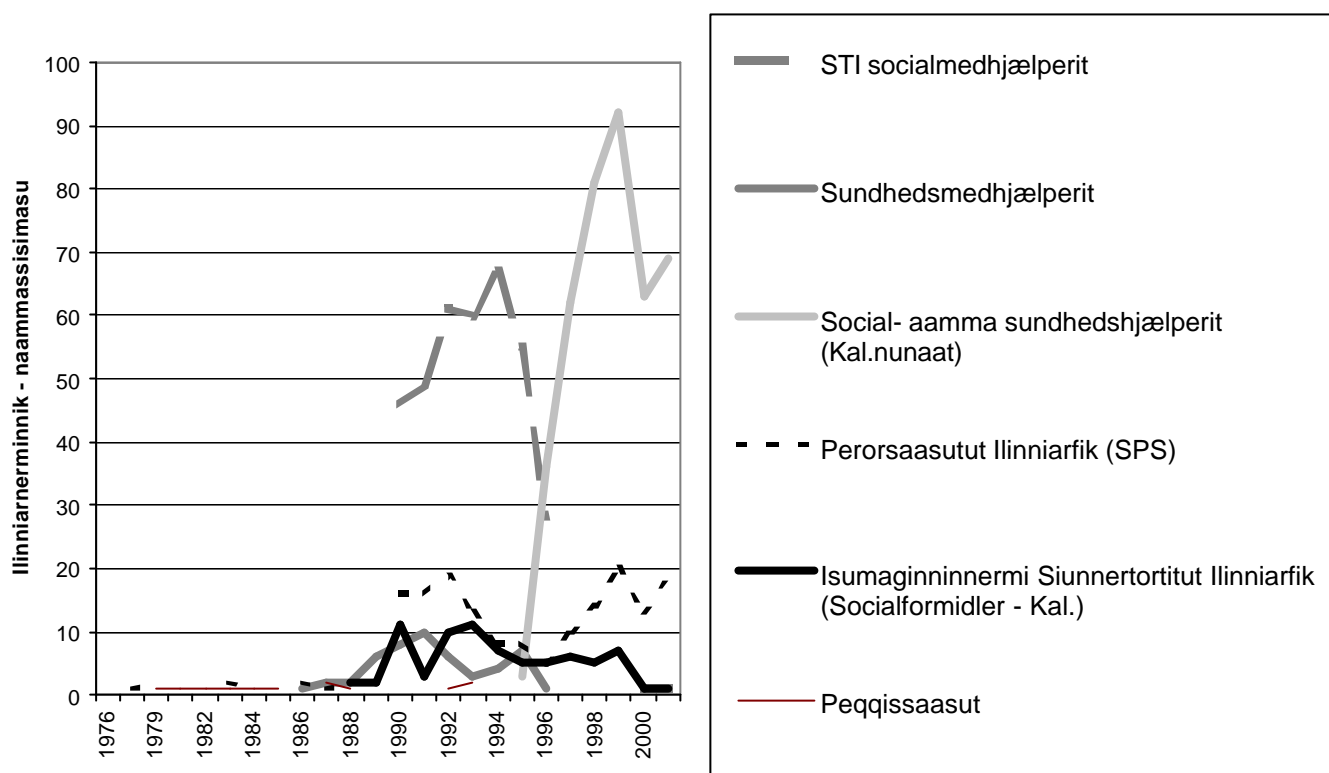
Tusarfik: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik 2002

Kommuunini angineruni innuttaasut 1.000-iugaangata agguaqatigiissillugu 22-t ilinniarsimasuusarput. Assersuutigalugu kommuunini akunnattumik angissusilinni innuttaasut 1.000-iugaangata ilinniarsimasut 18,6-iusarput. Isorliunerusuni agguataarineq allatorluinnaq isikkoqarpoq, taamaalilluni kommuunearpoq ilinniarsimasunik amerlasuunik sulisulinnik akerlianillu kommuunearluni ikittuinnannguanik peqartunik. Aamma maluginiassallugu pingaaruteqarpoq isumaginninnermi siunnersortitut kiisalu isumaginninnermi perorsaasutut ilinniarsimasut illoqarfinni ilinniarfeqarfiusuni amerlanerussuteqarmata. Tamanna tunngavilersuutaasinnaavoq najugaq qimannagu isumaginninnermi perorsaasutut isumaginninnermilu siunnersortitut ilinniagaqalersinnaanngornissamut.

Ilinniakkaminnik naammassinnissimasut ukiunut tallimakkaartunut agguataarlugit

Piffissap ingerlanerani ilinniarsimasunik peqarnerup ineriartornera takussutissaqartinniarlugu ilinniakkamik naammassinnittarnerit ukiunut tallimakkuutaartunut agguaanneqarlutillu naatsorsorneqarput. Takussutissiinerup erseqqissumik takutippaa ilinniagaqartartut amerliartortut. Takussutissallu aammattaaq erseqqissumik takutippaa ilinniakkat sivikinnerusut naammassineqartartut amerliartortut. Aammattaaq takuneqarsinnaavoq isumaginninnermi siunnersortitut ilinniakkaminnik naammassinnissimasut ikileriarsimasut.

Ilinniarsimasut amerliartornerat

Titartaalluni takussutissiap erseqqissumik takutippaa ilinniakkaminnik naammassinnittartut pingaarutilimmik amerliartortut. Ilinniartitaanermik politikkip sukaterneqarnera malunniunnerpaavoq piffissami 1992-imiit 2001-imut. Pingaartumik ilinniakkat ingerlaqqiffiusut sivikinnerusut amerleriarsimapput.

2.b. Akissarsiat atorfininnermilu atugarisat

Takussutissiaq tullinnguuttoq suleqatigiissitaaqqamit suleqatigiissitap pilersitaanit suliarineqarpoq.

Isumaginninnermi siunnersortit atorfillit atugarisaannut assingusumik atorfinitsinneqarsimasut, AK isumaqatiginninniartartoralugu

Isumaginninnermi siunnersortit sulisut amerlassusivii pigineqanngillat aammalu isumaginninnermi siunnersortit tikisitat amerlassusivii pigineqaratittaaq. Suleqatigiissitap immersugassaq atorlugu misissuisitsinerani tak. Imk. 1, isumaginninnermi siunnersortit 29-t ilaapput HS Analysellu misissuinerani tak. Imk.3, isumaginninnermi siunnersortit 23-t ilaallutik. Immersugassaq atorlugu suleqatigiissitap misissuisinerani akissuteqaatit tunngavigalugit mianersortumik eqqoriarneqarpoq isumaginninnermi siunnersortit 40-45-t isumaginninnerup iluani atorfeqartut. Siusinnerusukkut taaneqareersutut isumaginninnermi siunnersortit 84-it Kalaallit Nunaanni ilinniarsimapput taakkunanngalu 76-it Kalaallit Nunaanni najugaqarfilitut inunnik nalunaarsuisarfimmi allassimasuupput.

Isumaginninnermi siunnersortit Atorfíllit Kattuffiannut (AK) ilaasortaapput. AK malillugu isumaginninnermi siunnersortit imatut akissaasersugaapput:

	<i>Sulileqqaarnermi akissarsiat</i> (Akiss. Ukiuisa siullersaat)	<i>Akissarsiat qaffasinnerpaaffiat</i> (Akiss. Ukiuisa kingullersaat)
Isumaginnermi siunnersortit	1-04-02 (24)	1-04-02 (33)
Sullissisoq	14.356,70 (allakkiaq 1)	16.585,34
Isumaginninnermi siunnersortit Siunnersortaaneq	16.036,53 (allakkiaq 2)	18.758,49

Allakkiaq 1: Akissarsiat aalajangersimasut imatut katitigaasut: Akissarsiat tunngaviusut, tapisiat tamanut atuuttut, nakkutilliinnermut tapit, tapit pensionisissutaasartut, immikkut tapit, immikkut tapit, aggersarneqarsinnaanermut tapit, tapit assigiinngitsut, tapit assigiinngitsut.

Ammassallip Kommuuniani isumaginninnermi siunnersortit „hjemme -hos-eriniq taallugit aaqqissuussinnermut“

peqataasut iluarsis sutitaqngitsumik immikkut aggersarneqarsinnaanermut tapeqartinneqartarput qaammammut 3.000 kruuninik annertussusilimmik. Qaangiuttoornertut, tassunga ilanngullugu sulinissamut taarsiullugu afspadserernerit, immikkut akissaasersuinerit kiisalu sulingiffis saraluit annaaneqarsimasut tapinit matussuserneqartarput.

Isumaginninnermi siunnersortit nakkutilliisussaataitaanernut aalajangersimasunut ilaasut nal.ak. nakkutilliiffiusunut kr. 20.00-mik tapeqartinneqartarput. Telefonikkut attaveqarfigineqarnermut immikkut tapeqanngilaq. Aggeqqusaaneq qaangiuttoornertut akilerneqartarpoq, tassa aggeqqusaanermut ataatsimut minnerpaamik nal. ak. Pissarsiarineqartarluni.

Allakkiaq 2: Akissarsiat aalajangersimasut imatut katitigaasut: Akissarsiat tunngaviusut, tapisiat tamanut atuuttut, tapisiat nalinginnaasut, nakkutilliinnermi tapit, tapit pensionisissutaasartut, aggersarneqarsinnaanermut tapit, tapit assigiinngitsut, tapit assigiinngitsut, tapit assigiinngitsut.

Perorsaasut, isumaqatigiissuteqarneq tunngavigalugu atorfillit, PIP isumaqatiginninniarartoralugu

Isumaginninnermi perorsaasutut sulisut amerlassusivii pigineqanngillat aammalu isumaginninnermi perorsaasutut sulisut tikisitat amerlassusivii pigineqaratik. Suleqatigiissitap immersugassat atorlugit misissuisitsinerani tak. Imk. 1 isumaginninnermi perorsaasut 75-it ilaapput HS Analysellu misissuinerani tak. Imk. 3 isumaginninnermi perorsaasut 181-it ilaallutik. Perorsaasutut atorfillit ataatsimut amerlassusaasa 181-it sinnerpaat. Siusinnerusukkuq oqaatigineqareersutut Kalaallit Nunaanni isumaginninnermi perorsaasutut ilinniarsimasut 185-iupput taakkunangalu 169-it Kalaallit Nunaanni najugalittut inunnik nalunaarsuisarfimmi allassimallutik. Ilutigittillugu HS Analyse misissuineranit takuneqarsinnaavoq perorsaasut misissuinnermut peqataasut 1/3-ii Kalaallit Nunaata avataani inunngorsimasut.

Isumaginninnermi perorsaasut Perorsaasut Ilinniarsimasut Peqatigiiffiannut (PIP) ilaasortaapput. PIP-ip paasissutissiinera naapertorlugu isumaginninnermi perorsaasut akissarsiaannut tunngaviuvoq 2000-imi isumaqatigiissut⁵ imaattoq:

	<i>Suleqqaalernermi akissarsiat</i> (Akiss. ukiuisa siullersaat)	<i>Akissarsiat qaffasinnerpaaffiat</i> (Akiss. ukiuisa kingullersaat)
Perorsaasooq, Ulluunerani paaqqinnittarfimmi sulisoq	14.024,03	15.177,11
Perorsaasooq, Ulluunerani paaqqinnittarfimmi pisortaq	15.177,11 + 484,16	16.233,53 + 484,16
Perorsaasooq, Ulloq unnuarlu angerl. sulisoq	14.024,03 + 484,16	15.177,11 + 484,16
Perorsaasooq, Ulloq unnuarlu angerl. pisortaq	18.049,50 + 1.790,83	19.805,69 + 1.790,83

⁵ Kinguneratigut Naalakkersuisut PIP-illu akornanni nutaamik isumatigiissusiortoqarpoq, akissarsiat qaffannerannik kinguneqartumik

Peqqissaasoq, isumaqatigiissuteqarnikkut atorfilik, Peqqissaasut Kattuffiat isumaqatiginninniartartoralugu

Peqqissaasutut sulisut amerlassusivii ilisimaneqanngillat aammalu peqqissaasut tikisitat amerlassusivii ilisimaneqaratik . Suleqatigiissitap immersugassaq atorlugu misissuisitsinerani kiisalu HS Analyse misissuinerani peqqissaasut peqqinnissamut tunngasutigut ilinniarsimasut allat peqatigalugit ilaapput. Peqqissaasut amerlanerpaartaat peqqinnissaqarfiup iluani sulisorineqarput. Siusinnerusukkut oqaatigineqareersutut Kalaallit Nunaanni peqqissaasut 52-it ilinniarsimasuupput taakkunanga 19-it Kalaallit Nunaanni najugalittut inuit nalunaarsorneqartarfianni allassimallutik.

	<i>Sulileqqaanermi akissarsiat</i> (Akiss. ukiuisa siullersaat)	<i>Akissarsiat qaffsinnerpaaffiat</i> (Akiss. ukiuisa kingullersaat)
Peqqissaasoq Ass. utoqqaat illuanni sulisoq	16.660,02 (allakkiaq 1)	19.089,98 (allakkiaq 1)
Peqqissaasoq, Utoqqaat illuanni pisortaq	19.209,98 (allakkiaq 2)	21.359,21 (allakkiaq 2)
Peqqissaasoq, Utoqqaat Illuanni pis. tullersortaa	16.660,02 (allakkiaq 2)	19.388,43 (allakkiaq 2)

Allakkiaq 1: Aalajangersimasumik akissarsiat imatut katitigaapput: Akissarsiat tunngaviusut + tikisitatut sulinermut suliinnarnissamullu tapit. Piumasaqaataavoq aalajangersimasumik atorfinissimanissaq. Qaangiuttoornersiutit akornuserneqarnermilu ajunngitsorsiat pineqarsinnaapput. Pensionisalisalernissamut katersanut nammineq akiliut 4 %-iuvoq sulisitsisup akiliutaa 8% -iulluni.

Allakkiaq 2: Aalajangersimasumik akissarsiat imatut katitigaapput: Akissarsiat tunngaviusut, tikisitatut sulinermut suliinnarnissamullu tapit. Piumasaqaataavoq aalajangersimasumik atorfinissimanissaq. Ilanngullugu aalajangersimasumik qaammammut pisartakkamik aggersarneqarsinnaanermut tapeqarpoq kr. 5.000-iusumik, tamatumali kinguneranik qaangiuttoornersisoqarsinnaanngilaq allatigullu akornusersorneqarneq ajunngitsorsiaqarfiunani. Immikkut akuersissuteqarnissamut periarfissaqarpoq nakkutilliusussaaneq naalakkiutaasimappat. Pensionisalisalernissamut katersanut nammineq akiliut 4%-iuvoq sulisitsisup akiliutaa 8 % -iulluni.

Tagiartuisartut ergo aamma fysioterapeutit, igaffimmi ningiu/ittut, isumaqatigiissuteqarnikkut atorfillit Pillorissaasut (Grønlandske ergoterapeuter), Kalaallit Nunaanni tagiartuisartut kiisalu Nunatsinni Økonomat Kattuffiat isumaqatiginninniartorisarlugit

	<i>Sulileqqaanermi akissarsiat</i> (Akiss. ukiuisa siullersaat)	<i>Akissarsiat qaffsinnerpaaffiat</i> (Akiss. ukiuisa kingullersaat)
Ergoterapeut Ass. utoqqaat illuanni sulisoq	15.595,86 (allakkiaq 3)	17.208,83 (allakkiaq 3)
Fysioterapeut Ass. utoqqaat illuanni sulisoq	15.595,86 (allakkiaq 3)	17.208,83 (allakkiaq 3)
Igaffimmi ningiu/ittu Pisortaq, ass. utoqqaat illuanni Nuuk pinnagu	15.790,02 (allakkiaq 3)	16.641,75 (allakkiaq 3)
Igaffimmi ningiu/ittu Ass. utoqqaat illuanni sulisoq	15.039,11(allakkiaq 3)	16.013,45 (allakkiaq 3)

Allakkiaq 3: Aalajangersimasumik akissarsiat tunngaviusumik akissarsiat kisiisa aallaavigalugit. Ergoterapeuti qaammammut aalajangersimasumik tapeqarpoq kr 250-iusumik. Qaangiuttoornersiutit akornusersorneqarnermilu ajunngitsorsiat pineqarsinnaapput. Pensionisalisalernissamut katersanut nammineq akiliut 5 %-iuvoq sulisitsisup akiliutigisarlugu fysioterapeutinut ergoterapeutinullu 10 % taavalu igaffimmi n ingiunut/ittunut 4-8%.

Peqqissaasumut ikiortit isumaqatigiissuteqarnikkut atorfeqartut SIK/Sulinermik Inuussutissarsiuteqartut Kattuffiat isumaqatiginninniartartoralugu

Peqqissaasumut ikiortit sulisorineqartut amerlassusivii ilisimaneqanngillat aammalu peqqissaasutut ikiortit tikisitat amerlassusivii ilisimaneqaratik. Suleqatigiissitap immersugassaq atorlugu misissuisitsinerani tak. imk. 1 peqqissaasumut ikiortit qulit kiisalu HS Analysep misissuinerani, tak. imk. 3, peqqissaasumut ikiortit “ikiortit” nalunaarsorneqarsimapput. Taamaattumik eqqoriaasoqarsinnaanngilaq. Qularnanngitsumik peqqissaasumut ikiortit amerlanerpaartaat peqqinnissaqarfimmi sulisuupput. Siusinnerusukkut taaneqareersutut Kalaallit Nunaanni peqqissaasumut ikiortit 62-it ilinniarsimapput taakkunanngalu 52-it Kalaallit Nunaanni najugaqartutut inunnik nalunaarsuisarfimmi allassimallutik. Peqqissaasumut ikiortit SIK- mut ilaasortaapput.

	<i>Sulileqqaarnermi akissarsiat</i> (Akiss. ukiuisa siullersaat)	<i>Akissarsiat qaffasinnerpaaffiat</i> (Akiss. ukiuisa kingullersaat)
Peqqissaasumut ikiorti Ass. utogqaat illuanni sulisoq	14.193,92 (allakkiaq 1)	15.084,50 (allakkiaq 1)
Peqqissaasumut ikiorti Angerl. peqqissaasuni, pisortaq Utoqqaat illuanni	14.496,67 (allakkiaq 2)	15.295,91 (allakkiaq 2)

Allakkiaq 1: Aalajangersimasumik akissarsiat imatut katitigaapput: akissarsiat tunngaviusut, qaangiuttoornersiat akornusersorneqarnermilu ajunngitsorsiat. Pensionisiaqalernissamut katersanut nammineq akiliut 1,5 %-iuvoq sulisitsisorlu 3 %-imik akiliuteqartarluni. Immikkut piginnaaneqarnermut tapi qaammammut 500 kruuniuvoq. Nutserinermut tapi qaammammut 500 kruuniuvoq.

Allakkiaq 2: Saniatigut qaammammut 4.400 kruuninik aggersarneqarsinnaanermut tapisisoqartarpoq, tamatumalu kinguneranik qaangiuttoornersiutit akornusersorneqarnermilu ajunngitsorsiat annaaneqartarlutik. Pisortaanermut tapit kr. 2.000,00-iupput qaammammut. Pensionisiaqalernissamut katersanut nammineq akiliut 1,5 %-iuvoq sulisitsisorlu 3 %-imik akiliuteqartarluni.

Peqqissaasumut ikiortit isumaqatigiissuteqarnikkut atorfeqartut SIK/Sulinermik Inuussutissarsiuteqartut Kattuffiat isumaqatiginninniartartoralugu

Peqqissaasumut ikiortit sulisorineqartut amerlassusivii ilisimaneqanngillat aammalu peqqissaasutut ikiortit tikisitat amerlassusivii ilisimaneqaratik. Suleqatigiissitap immersugassaq atorlugu misissuisitsinerani, tak. imk. 1, peqqissaasumut ikiortit 17-it kiisalu HS Analysep misissuinerani, tak. imk. 3, peqqissaasumut ikiortit “ikiortit” nalunaarsorneqarsimapput. Taamaattumik eqqoriaasoqarsinnaanngilaq. Peqqissaasumut ikiortit isumaginninnerup iluani kiisalu peqqinnissarfimmi atorfinitsinneqartarput. Siusinnerusukkut taaneqareersutut Kalaallit Nunaanni peqqissaasumut ikiortit 419-it ilinniarsimapput taakkunanngalu 406-it Kalaallit Nunaanni najugaqartutut inunnik nalunaarsuisarfimmi allassimallutik. Peqqissaasumut ikiortit SIK- mut ilaasortaapput.

	<i>Sulileqqaarnermi akissarsiat</i> (Akiss. Ukiuisa siullersaat)	<i>Akissarsiat qaffasinnerpaaffiat</i> (Akiss. ukiu isa kingullersaat)
Peqqissaasumut ikiortit	13.176,48	13.819,93

Meeqkerisut isumaginninnermilu ikiortit isumaqatigiissuteqarnikkut atorfeqartut SIK/Sulinermik Inuussutissarsiuteqartut Kattuffiat isumaqatiginninniartartoralugu

Meeqkerisut isumaginninnermilu ikiortit amerlassusivii ilisimaneqanngillat aammalu taamatut ilinniarsimallutik tikisitat amerlassusivii ilisimaneqaratik. Suleqatigiissitap immersugassaq atorlugu misissuisitsinerani, tak. imk. 1, meeqkerisut 29-it isumaginninnermilu ikiortit 92-it

nalunaarsorneqarsimapput kiisalu HS Analysep misissuinerani, tak. imk. 3 meeqqerisut isumaginninnermilu ikiortit ”ikiortit” nalunaarsorneqarsimallutik. Mianersortumik eqqoriarneqarpoq meeqqerisut 40-45-nik amerlassuseqartut aammalu mianersortumik eqqoriarneqarluni isumaginninnermi ikiortit 130-140-t missaaniinnissaat. Siusinnerusukkut taaneqareersutut Kalaallit Nunaanni isumaginninnermi ikiortit 399- it ilinniarsimapput taakkunangalu 369- it Kalaallit Nunaanni najugaqartutut inunnik nalunaarsuisarfimmi allassimapput. Meeqqerisut isumaginninnermilu ikiortit SIK-mut ilaasortaapput.

	<i>Sulileqqaarnermi akissarsiat</i> (Akiss. Ukiuisa siullersaat)	<i>Akissarsiat qaffasinnerpaaffiat</i> (Akiss. ukiuisa kingullersaat)
Meeqqerisut & isum. ikiortit	13.341,88	14.319,82

Akissarsiat atorfinitsitaanermilu atugassarititaasut pillugit suleqatigiissitaqqamit inassutigineqartut

Suleqatigiissitaqqamit qularnaallillugu paasineqarpoq suliassaqarfiit assigiinngitsut akornanni sulileqqaarnermi akissarsiat kiisalu akissarsiat qaffasinnerpaaffii assigiinngissutulerujussusut.

- Taamaattumik suleqatigiissitamit inassutigineqarpoq sulisitsisut tunngaviummik akissarsianik qaffaassasut. Ilinniarsimasuuneq akissarsiatigut malunniuttariaqarpoq. Ilinniarsimasuuneq imminut akilersinnaasusariaqarpoq
- Aammattaaq suleqatigiissitamit inassutigineqarpoq ilinniaqqinneq ilinniagaqaqqinnerlu akissarsiatigut malunniuttariaqartoq. Taamaattumik isumaginninnerup iluani aningaasarsiatigut ajunngitsorsiaaqaqartariaqarpoq sulisut ataasiakkaat ilinniagaqartuarnissamut inuunerullu ilinniarsiuneranut kajumissarniarlugit.

Suleqatigiissitamit qularnaallillugu paasineqarpoq isumaginninnerup iluani suliap ilarujussua ”suliffiup nalinginnaasup avataatigut” ingerlanneqartartoq. Suleqatigiissitamit apeqquserneqarpoq sooq taamatut akornusersorneqartarneq akissarsiatigut ajunngitsorsianik pissarsissutaasassannginnersoq. Suliffiup nalinginnaasup avataatigut sulisitaasarneq ajunngitsorsiaqarnerunermik kinguneqartariaqarpoq, aggersarneqarnissaq allatigullu akornusersorneqartarnerit atorfinitsitaanermi piumasaqaataammata.

- Suleqatigiissitamit inassutigineqarpoq erseqqissuliutiginneqassasoq suliffiup nalinginnaasup avataatigut sulineq akilerneqartariaqartoq.
- Suleqatigiissitamit inassutigineqarportaaq sapaatip akunnerata sulliviusup allatut aqqissuunneqarnissaa eqqarsaatigineqalissasoq. Taamaattumik suleqatigiissitamit inassutigineqarpoq misiligummik 3-3-mik⁶ taallugu aqqissuussinermik aallartitsisoqassasoq.

Kiisalu suleqatigiissitamit qularnaallillugu paasineqarpoq kattuffiit ilaasortaasa oqaaseqataat naapertorlugit isumaginninnerup iluani sullitat ”oqimaannerulersut”. Taamaattumik suleqatigiissitaq isumaqarpoq sulisut naatsorsuutiginneqarnerat akissaasersorneqarnerannut tulluutinnitsoq.

- Taamaattumik suleqatigiissitamit inassutigineqarpoq isumaginninnerup iluani sulinermi atugassarititaasut immikkut ilungersunartuuneri akissarsiatigut malunniuttariaqartut.

⁶ 3-3-mik taallugu aqqissuussinerup sapaatip akunnera sulliviusartoq nalinginnaasooq ullunilu tallimani sulierarluni ulluni marlunni sulinnigiffiusartoq allannngortittussaavaa taamalu ullut pingasut sulierarluni ulluni pingasuni sulinnigiffeqartalernermik taarserneqarluni.

Immikkoortoq 3. Isumaginninnerup iluani sulinermi atugarisat pillugit misissuineq

“Akueriuminaallunilu qanoq iliuseqarfigiuminaatsoq tassaavoq utoqqaat aningaasaqarniarerat. Utoqqaat aningaasarsigaangata utoqqaat illuanni sulisut ikiuniartarput aningaasat naammattusaarlugit atorneqarniassammata. Ilaqutalli ilaat utoqqartaminnut oqartarput: “Naak aningaasaatitit?” – Utoqqaat illuanni sulisut nassuiaasarput aningaasat aamma cigarettinut il.il. atorneqartussaasut qaammatillu naaneranut naammattusaarneqartussaasut ilaqutalli ilaat pasinnittutut pissusilersulersarput aggerarlutillu utoqqarnit aningaasannannissartik neriuutigalugu. Sulisuulluni tamanna ajornakusoortuusinnaavoq; utoqqaat ajornartorsiornerat malunniuttarpoq. Pingaartumik utoqqaat utertut eqqarsaatigalugit ajornakusoortuuvoq taakkumi iluamik eqqaamasinnaasannigillat tamannalu qanigisaasa atornerluttarpat.”

Isumaginninnerup iluani sullissisut misilittagallit ataatsimut apersorneqarnerannit tigulaagaq.

Suleqatigiissitap isumaliutersuutai, tassunga ilanngullugu immikkoortumik misissuisitsineq
Suliassaqrarfiup nassuiarneqarnerata immikkoortuata sisamaat aallaavigalugu “ Sulinermi avatangiisit, tassunga ilanngullugu sulerulunnermut tunngasut kiisalu isumaginninnerup iluani atugassarititaasut ilungersunartuunerinik immikkut ilisarnaatit”, suleqatigiissitap Henrik Skydsbjerg HS Analysemeersoq kiisalu Arnaq Grønvold, Kalaallit Nunaanni Sullivinnut Nakkutilliisoqrarfiup pisortaa peqatigalugit eqqartorsimavaat pissutsit sorliit sullivinnilu avatangiisit eqqarsaatigalugit qanoq iliorluni qanimut misissuiffigineqarsinnaanersut, tassunga ilanngullugit sulerulunnermut tunngasut atugassarititaasullu ilungersunarnerusut.

Isumaginninnerup iluani pissutsit aalajangersimasut sulinermilu atugassarititaasut nalinginnaasut kisitsisinnorlugit misissuiffigineqarnissaat siunertaralugu suleqatigiissitaaqqamik/suleqatigiinnik malinnaasussanik pilersitsisoqarpoq, taakkulu Henrik Skydsbjerg suleqatigalugu suliassarilerpaat HS Analyse misissuinissaanut tunngavissioinnissartik. Tamatuma kingorna isumaginninnerup iluani sulisut ilinniarsimasut⁷ sulinerminni atugarisaat misissuiffiginiarlugit immersugassanik HS Analyse suliassinneqarpoq. Sulinermi atugarisat misissuiffigineqartussat tassaapput nakkutilliisarnerit kiisalu piffissaq sulliviusoq, suleqatinik suleqateqarsinnaaneq, pisortanut attaveqarneq, sullitanut qanigisanullu attaveqarneq, sulliviup iluani pissutsit, sulerrutarnerit il.il. Akissuteqartut amerlaneri (67,6%) pissutigalugu aammalu anguniakkat ilaasa assigiinngitsut akissuteqaataasa naligiinneri pissutigalugit ilimagineqarpoq misissuinerup inerneru isumaginninnerup iluani sulisunut ilinniarsimasunut tamanut atuutissasoq.

Sulinermi atugassarititaasut ilungersunartut qanoq issutsimikkut assigiinngissutaannik misissuiffigineqarnissaat siunertaralugu kiisalu isumaginninnerup iluani suliatigut oqimaatsunik atugaqarneq pissutigalugu suleqatigiissitap ph.d.-mik ilisimatusartoq Karo Thomsen suliassippaa suliamik ingerlatsisussatut. Isumaginninnerup iluani sulisut misilittagaqqortuut ataatsimoortillugit apersorneqarput Ilulissani Nuummilu ingerlanneqartunik. Ataatsimoortillugit apersuinerit Karo Thomsenip Astrid Olsen suleqatigalugu ingerlappai. Ataatsimoortillugit apersuinerit aallaaviuvoq HS Analyse immersugassat atorlugit misissuinerata inerneru.

Tulliuttuni misissuinerit qulequttanut agguataarlugit ataatsimut saqqummiunneqassapput suleqatigiissitap oqaaseqaatai ilanngullugit.

---

⁷ Sulisut ilinniarsimasut tasaanerupput isumaginninnermi perorsaasut, meeqkerisut, isumaginninnermi siunnersortit, isumaginninnermi ikiortit, peqqissaasut, peqqissaanermi ikiortit, sundhedsmedhjælperit, peqqissaanermi ikiortit, peqqissaanermi assistentit, ergoterapeutit, fysioterapeutit imaluunniit tarnip pissusaanik ilisimasallit

Inuttut suliatigullu ilisarnaatit

HS Analyse misissuinerani paasineqarpoq isumaginninnerup iluani sulisut ilinniarsimasut akornanni 88 %-it arnaasut 12 %-illu angutaallutik, taakkulu ukiui agguaqatigiissikkaanni 44,4-sut. Sulisut katikkaanni 19 %-it Kalaallit Nunaata avataani inunngorsimasuupput taakkulu affaasa sinneri ukiut sisamat sinnerlugit nunatsinni sulisimallutik. Sulisut danskit akornanni suliassa qarfinnut allanut naleqqiullugu amerlangaatsiartut kalaallisut oqalussinnaallutillu paasisinnaapput. Sulisut affaasa missingi perorsaasutut ilinniarsimasuupput 38 %-illu ikiortitut ilinniarsimasuullutik. Agguaqatigiissikkaanni suliassa qarfiup iluani ilinniarsimasut katillugit ukiuni 13-ini sulisimapput.

Tabel 2. Akissuteqartut ukiuisa agguataarsimanerat

	<i>Procentit Katillugit</i>	<i>Akissutit katillugit</i>
Ukiut 20-29	9	34
30-39	36	134
40-49	35	128
50+	<u>20</u>	<u>72</u>
	100	368

Ataatsimut isigalugu isumaginninnerup iluani sulisut pisoqasaat utoqqaallu amerlangaatsiarput, aammalu sulisut inuusunnerusut ikittuinnaallutik. Qaninnerusiq isigalugu sulisut ikigisassaanngitsut suliffitsik qimattussaavaat. Ungasinnerusiq isigalugu ernumanarpoq sulilertartut suliunnaartartuniit ikinneralaarsuunerat.

Misissuinermi peqqissaasut Kalaallit Nunaata avataani ingunngorsimasut malunniutilimmik amerlanerupput suliassa qarfinnut allanut naleqqiullutik, tamanna tupaallannartuunngilaq Kalaallit Nunaanni peqqissaasunik ilinniartitsineq nutaraammat. Tupaallannarsinnaavorli perorsaasut akornanni amerlasuut, tassalu 27%-it, Kalaallit Nunaata avataani inunngorsimasuuneri, Isumaginninnermi Perorsaasunngorniat Ilinniartifiat ukiuni qulikkaaritunni arlaqartuni atuutereersimammat. Tamatumunnga nassuiaatissat arlaqarsinnaapput ilaatigut tassaasinnaallutik perorsaasunngorniat ilinniartitaanerat nunatsinni pilersinneqarmat perorsaasunik amigaateqarneq nalinginnaasoreersimammat aammalu isumaginninnermi perorsaasut sulliviinik piorsaaneq Kalaallit Nunaanni perorsaasut amerliartornerannut naleqqiulluni annertunerusimammat.

Sumi inunngorsimaneq ilinniakkamut naleqqiullugu -procentinngorlugu

	<i>Perorsaasooq ikiorti isum.siunnersorti peqqissaasooq</i>				<i>Akissutit tamakkerlugit</i>
Kalaallit Nunaanni	73	97	96	29	81
Kalaallit Nunaata avataani	<u>27</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>71</u>	<u>19</u>
Katillugit	100	100	100	100	100

Isumaginninnerup iluani sulisut atorfimminniiginnartarnerat qaffasingaatsiarpoq immaqa naatsorsuutigisamik qaffasinnerulluni.

Tabel 6. Ilinniarsimasutut - ukiut sulisimanerit

	<i>Procentit katillugit</i>	<i>Akissutit katillugit</i>
Ukiut 2-t tikillugit	15	53
Ukiut 3-5	16	58
Ukiut 6-10	17	61
Ukiut 11-20	30	110
Ukiut 20-t sinnerlugit	<u>21</u>	<u>82</u>
	100	364

Atorfimmiittarnerup sivisussusaa nikerartorujussuuvoq agguaqatigiissillugulu ukiunik 13-inik sivisussuseqarluni. Kisitsisit isumaginninnerup iluani sulisut qimarrannerannik ilimasunnermik akerliliipput. Misissuinerimli tamanna erseqqissingilaq sulisut suliasaqarfimmiit taamaatissimasut misissuinermi peqataannngimmata.

Piffissaq suliffiusoq isumaginninnerullu iluani akissaatit

Isumaginninnerup iluani sulisut akornanni piffissap sulliviusup (nakkutilliinerit aamma ulloq unnuarlu sulisarnerit) kiisalu akissaatilunneq sulinermi ajortunik atugassaqartitsisuusutut oqaatigineqartarpoq.

HS Analyse misissuinerani paasiniarneqarpoq sulisut ilinniarsimasut piffissaq sullivigisartagaat kiisalu akissarsiaminnik naammagisimaarissusiat.

Misissuinerup takutippaa sapaatip akunnerani nalunaaquttap akunneri sulliviusartut 41 tiimiusut, tamannalu tupaallaataavoq nalinginnaasumik ilimagineqarmat isumaginninnerup iluani qaangiuttoortarneq atugaasorujussuusoq. Sulisut ilinniarsimasut akornanni katillutik 41%-it nakkutilliisarput taakkunangalu 82 %-it piffissaq nakkutilliisutut sullivigisartagartik naammagisimaartorujussuunngikkunikku naammagisimaakannerpaat. Imaappoq nakkutilliisarneq atuuttorujussuuvoq nakkutilliisutulli sulineq nalinginnaasumik naammagisimaarneqaqaluni. Pisortalli pingaartumik nakkutilliisarnertik ajornartorsiutitut isigaat, sulisut suliarturnngitsooraangata nakkutilliisariaqartaramik. Nakkutilliisussannngoriataartarneq pitsaasumik aqutsiniarnermut akornusersuutaalersarpoq.

HS Analyse misissuinerata aammattaaq takutippaa sulisut 75 %-iisa akissarsiatik naammaginngikkaat aammalu perorsaasut isumaginninnermilu siunnersortit akornanni pingaartumik naammaginninnginneq atuulluni. Tamanna suleqatigiissitamit tupaallaatigineqanngilaq, ilisimaneqarmat pingaartumik akissaatilunneq pissutigalugu isumaginninnerup iluani sulineq taamaatinneqartartoq allamillu suliffittaarnermik kinguneqartarluni.

Ataatsimoortillugit apersuinerit ersersippaat akissaatit pillugit naammaginninnginneq. Isumaginninnermi perorsaasut meeqqat atuarfianni atorfininniarlutik qinnuteqarsinnaapput tassanilu pitsaanerujussuarmik akissaasersorneqarlutillu sulinerminni atugassaqartitaallutik, assersuutigalugu

akiliutitillutik sulinnigiffeqarsinnaapput, atuannigiffeqarsinnaapput ullunilu ataasiakkaani sulinnigiffeqarsinnaallutik. Aammattaaq tikkuarneqarpoq akissarsiat suliamut naleqqiullutik annikippallaartut aammalu ulloq unnuarlutik angerlarsimaffimmi sulineq ilaqutariittut inuunermik akornusersuisuulersinnaasoq. Siunnersortitut sullissisutullu suliassaapput inunnik ikiuineq eqqaavittullu misigineq atuuttarluni. Isumaginninnerup iluani atorfillit inunnik sullissinermi oqimaatsunik suliassaqarput, ajornartorsiulivissimasut, imerajuttunngorsimasut, tupannartunik misigisaqarsimasut imaluunniit sulinermi annersarneqarneq annersarneqarnissamillu sioorasaarneqarneq misigisarlugu. Suliap ilungersunartuunera akissarsiatigut malunniuttanngilaq aammalu suliap oqimaatsuunera akissarsiallu qanoq suliqaartigineq sulinermilu qanoq atugassaqartitaaneq eqqarsaatigalugit naapertuuttuunatik. Sulisutut nukissaarulluni unittuuvinnissaq navianartorsiutaavoq akissaatigut sillimmartaarfigineqarsimanngitsoq.

Suleqatigiissitaq isumaqarpoq ilinniarsimasuuneq akissarsiatigut malunniuttariaqartoq sulinermilu avatangiisnut ajornartorsiutitut isigineqarpoq sulisut ilinniarsimanngitsut ilinniarsimasunit akissarsiaqarnerusarnerat. Aamma iliniagaqaqqinneq (ukioq ilivitsoq pikkorissarneq/-diplomisissutissamik ilinniagaqarneq) isumaqatigiissutitigut akissarsiatigut sunnuteqarneq ajorpoq. Ukioq ilivitsoq pikkorissarnissamik/diplomisissutissamik ilinniagaqarnissaq isumaginninnermi perorsaasunut isumaginninnermilu siunnersortitut neqeroorutaavoq nalinginnaasoq.

Suleqatit suleqatigiinnerlu

Ilinniarsimasunik suleqateqarneq qanoq nalinginnaatigiva?

Tabel 17. Agguaqatigiissillugu suleqatit amerlassusaat sulliviit suussusaannut suleqatillu ilinniarsimasuuneritut naleqqiullugit

	<i>Suleqatit katillutik</i>	<i>Taakkunanga ilinniarsimasut</i>	<i>Procentinngorlugu</i>
	16,5	7,1	43
Ulluunerani paaq.	12,7	6,1	48
Ulloq ulluarlu angerl.	17,2	8,5	49
Utoqqaat illuat	28,2	7,9	28
Siunnersuisafik/sullissivik	10,1	5,9	58

HS Analyse misissuinerata takutippaa suleqatigiinni katillutik 43% - it ilinniarsimasuusut, amerlanerit siunnersuinermit sullissinermillu ilinniagaqarsimallutik ikinnerusullu utoqqaat illuanni sulinermit tunngasunik suliqaartuullutik. Tamanna tupaallannarsinnaavoq nalinginnaasumik isumaqartoqarmat suliffippassuarni suleqatigiit akornanni ikittuinnaat ilinniarsimasuusut taamaattumillu avatangiisit ikittuinnaat ilinniarsimasoqarfiullutik. Malugisariaqarporli misissuinermit pineqarmata ilinniakkat naannerusut akunnattumillu sivisussusillit, aammalu suliassaqarfiup nassuiarneqarnerani ilinniarsimassutsip nassuiarneqara „siamasissorujussuulluni“. Isumaginninnermi perorsaasut kiisalu isumaginninnermi siunnersortit eqqarsaatigalugit avatangiisit ilinniarsimasuususermit misigisimaffiusut ikittuinnaapput.

Sulisut akornanni 2/3-it sinnilaarlugit amerlassusillit oqaatigaat ilinniarsimasut ilinniarsimanngitsullu akornanni suleqatigiinnermi ajornartorsiuteqartoqartoq. Ajornartorsiutit utoqqaat illuini misinnarnerupput atuunnerullutillu sulisut qaffasinnerusumik ilinniarsimasut

akornanni. Ajornartorsiutaanerpaasutut saqqummiunneqarpoq suliatiqut attaveqatigiinniartarneq. Aamma sulisut 2/3-iisa oqaatigaat sulisut akornanni nikerarnerujussuaq ajornartorsiutinik pilersitsisartoq. Sulisut nikerarnerat pingaartumik ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni sulisut ilungersunartutut misigisimavaat. Ataatsimut isigalugu sulisut ilinniarsimasut 86 %-iisa suliffeqarfimmi suleqatigiinneq pissusilersoqatigiinnerlu ajunngitsutut isigineruvaat.

Suleqatigiinnermi ajornartorsiuteqartoqarneranik oqalunnermi qularnanngitsumik assigiinngitsunik isumaqarfigineqarpoq sulisut ilinniarsimasut ilinniarsimannngitsullu akornanni, suliffimmilu suleqatigiinnermut pissusilersoqatigiinnermullu pitsaasumik isummersimaneq nalinginnaanerulluni. Sulisullu akornanni nikerarnerujussuaq (ilinniarsimasut ilinniarsimannngitsullu akornanni) suleqatigiinnermi ajornartorsiutitut taakkartorneqarpoq, tamannali sullivimmi suleqatigiinnermut pissusilersoqatigiinnermullu imminermini ajornartorsiutitut taakkartorneqarani.

Suleqatigiinnermi ajornartorsiutit suliamut oqaatsinullu tunngasuusinnaapput. HS Analysep misissuinerani suliatiqut attaveqatigiinniartarneq sulisut ilinniarsimasut ilinniarsimannngitsullu akornanni suleqatigiinnermi ajornartorsiutitut nalinginnaanerusutut taakkartorneqarpoq, oqaatsitigulli ajornartorsiutit suleqatigiinnermi ajornartorsiutaasartunit annikinnerusutut oqaatigineqarlutik.

Ataatsimoorluni apersuinermi erserpoq, suleqatigiilluarneq siuarsarneqarsinnaasoq sullitat qanoq iliuuseqarfigineqarnissaannik allatuuinerit aqutugalugit, sulisullu akornanni supervision atornerpat.

Pisortamut attaveqarneq

HS Analysep misissuinerani suleqatigiit pisortaminnik ataatsimut isigalugu naammagisimaarinninnerat paasinierneqarpoq naliliiffigineqarlunilu pisortaasup aqutsinermini suliassaminik naammassinninniartarnera qanoq pitsaatiginersaq. Aqutsinermi suliassat apersuutigineqartut tassaapput: nakkutilliinernik pilersaaruserneq, suliassanik agguataarisarneq, sullivimmi qanoq malunniutsigineq, avammut sammisumik qanoq iliuuseqarsinnaasuseqarneq, sulisunik naliigissitsineq naapertuilluartumillu iliortarneq, suliatiqut ineriartortitsinnaasuseqarneq, ilitsersuisarneq siunnersuisarnerlu kiisalu aalajangiinissani sulisunik peqataatitsinnaasuseqarneq.

Akissuteqartut akornanni 77 %-it pisortaminnik naammagisimaarinninnerupput, pingaartumik utoqqaat illuini ulluuneranilu paaqqinnittarfinni ikiortit naammagisimaarinninnerullutik. Pisortanit pikkoriffigineqarnerpaapput nakkutilliinermut pilersaaruserneq, pikkorluffigineqarnerpaajullutillu sulisunik siunnersuillunilu ilitsersuisarnerit.

HS Analysep misissuineranit pisortat qanoq ittuunerannik paasisat annertunerusumik misissugassatut eqqartorneqarsinnaapput. Aqutseriaatsimut-una qanoq ittumut HS Analysep misissuisitsinera naleqqersuunneqarsinnaasoq? Pisortaanissamut piumasaqaatit naatsorsuutigineqartullu suuppat? Sulisut pisortarisamik qanoq ittunik piginnaaneqarnissaa naatsorsuutigaat aammalu pisortat atorfinitsinneqaramik maannakkullu qanoq ittunik piginnaaneqarpat?

Misissuinermi ersersinneqarput pisortat sanngiiffii nukittuffiilu sulisut isaannit isigalugit. Amerlasuutiqut pisortatut sulineq allaffimmi sulinermik imaqartinniartarpoq suliassatut, isigineqarluni ulluinnarni sulinerup ingerlarngata aaqqissuunnissaa.

Suleqatigiissitamit maluginiarneqarpoq pisortat suliaat perorsaanermut imaluunniit aaqqissuussinermut tunngasuunerusartut ajornartorsiutaallunilu pisortatut sulineq suliaassat taakku marluutillugit aallullugit. Aaqqissuussinermi paatsiveerusimaarneq atuuttorujussuuvoq amerlappullu suliaassat marloqiusamik ingerlasut, taamalu pissutsit aaqqivinnissaannut akornusiisartut. Pisortarpasuit tigussaasumik ajornartorsiutigisarpaat sulisut agginngitsoorneranni nakkutilliinissamut pilersaarutip ajalusoortarnera; taamaattumik pisortat „nunamut tullutik“ „annaassiniartartut“ sulisariaqartarput. Pissutsit taamaannerisa pisortat piumassuseerutissinnaavaat sunniisinnaassuseerullugillu. Sulisut agginngitsoortarnerat pisortatut sulinermi ajornartorsiutit ilagaat. Angerlarsimaffimmi ikiorteqartarnerup iluani misilittakkat taamaattut ilisarnaatigaat sulisut peqanngikkaangata assersuutigalugu pisortaq nammineerluni natermik asaasariaqartarmat.

Eqqumiiginarsinnaavoq ulluunerani paaqqinnittarfeqarnerup utoqqaallu angerlarsimaffiini pisortat malunniunnerusarneri, pissutsit taamatut inngimmata ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni aqutsisoqarfinnilu. Malunniussinnaassuseqarneq ulluunerani paaqqinnittarfinni pisortanut ajornakusoortuusinnaavoq, pisortatut suliaassat aallutiitigalugit perorsasutut suleqataasariaqarneq pissutigalugu.

Qularnanngitsumik isumaginninnermi siunnersortit pisortaminnit siunnersorneqartarnerminnik naammagittaalliuteqarnerat amigaateqarnerallu imminnut attuumassuteqartuupput, tamatumunnga pissutaasimasinnaalluni isumaginninnermi siunnersortit pisortaminnit siunnersorneqarsinnaanertik naatsorsuutigimmassuk. Sulisorisanik siunnersuisarnissaq immaqa pisortap suliaassami pingaarnerit ilaattut isigisanngilaa imaluunniit imaassinnaalluni pisortaasut suliatigut ukiullu sullivigisat sivilissussusaat oqimaalutaralugit naammaginartumik siunnersuisinnaassuseqarnissartik amigaatigigaat.

Suleqatigiit sulinissamut erseqqissumik malittarisassaqaanngippata tamanna avatangiisinut sunniuttussaavoq. Isumaginninnermi siunnersortit eqqarsaatigalugit sulineq ilaqutariit navianartorsiortinneqarnerannik ilungersunartorsiortinneqarnerannillu sunnersimaneqarpat sullissisut sullitamittulli paatsiveerusimaartigilersinnaapput. Taamaattumik suliaasaqarfiit assigiinngitsut suleqatigiissinnerisigut aqutsinerliorneq iliuseqarfigisariaqarpoq. Assersuutigalugu oqartussaassuseq erseqqissuusariaqarpoq. Qanoq pisoqarnera suliatigut naliliiffiqineqarsinnaanngippat kukkusumik iliuseqartoqariaannaasarpoq.

Suleqatigiissitami ilaasortat misilittagaat naapertorlugit ilinniarnerminnik naammassinnerlaat amerlasuut pisortanngujaarput. Taakku suliatigut ilisarnaatissatik sanarfinngitsoortarpaat pisortatut sulinermit „ajanneqarnermikkut“, tamannalu aamma suleqatigiit akornanni pissutsinik equngasunik pilersitsisarpoq pisortat suliaasatigut misilittagaqaanngippallaarnerat pissutigalugu. Aammattaaq suleqatigiissitap qularnaallillugu paasivaa sulisussat ilinniarsimasut assorsuaq amigaataasut aammalu perorsasut amerlasuut misilittagakillutik pisortanngortartut, tamannalu siunissami aamma qularnanngitsumik atuukkallartussaalluni.

Suliatigut misilittagakitsuuneq tassungalu ilanngullugu erseqqarluttumik aqutseriaaseqarneq taavalu pisortarisamit naatsorsuutigisinnaasat erseqqarlunnerisa ajornartorsiutit pilersittarpari. Pisortat sumiginnarneqarput suliaminnillu nukissaaruttarlutik, taamalu sullivinni ataasiakkaani suliatigut ineriartornissaminnut il.il. piumassuseerullutillu nukissaaruttarput.

Pisortatut suleriaatsit

Suleqatigiissitaq isumaqarpoq ileqqunngorlunilu isumaasariaqarpoq ilinniakkaminnik naammasseqqammersunik pisortanngortitsisarnerup atorneqarunnaarnissaa. Pisortaanermut atatillugu ilinniarsimasuunissaq piumasagaataasariaqarpoq, ilaatigullu suleriaasiusariaqarluni atorfiup saqqummiunneqarnerani atorfimmi piginnaanerit sorliit piumasagaataanerisa erseqqissarneqarnissaat, ass. ilinniagaqaqqissimanissaq.

Suliassat ilaat pisortanit suliassatut isigineqarsinnaasut immaqa allanit sularineqarsinnaapput imaluunniit suliassaqrifimmi allamiissinnaallutik ass. siunnersuisarfimmi immikkut supervision sammineqarsinnaalluni.

Aalajangersarneqartariaqarpoq pisortat ilinniartitaanerit qanoq aqqissuussaassanersoq; pingaarnepaatut ilinniaqqinnernut ilinniagaqaqqinnernullu neqeroorutit amerlanerusariaqarput. Kommuunini KANUKOKA-mit isumagineqarsinnaavoq pikkorissarnerit siunertaqavissut ataatsimoortinniarnaqarnissaat, kommuunini pisariaqartinneqartunut naleqqussakkat. Ilinniartitsineri anguniagassatut qulequtarineqarsinnaapput soorlu attaveqatigiinneq, kommuunini perorsaanerup iluani siunnersortit, pisortanik ilinniartitsineq ass. isumaginninnermut allaffinni pisortanik.

Peqqinnissaqarfiup iluani Peqqissaanermik Ilinniarfik aqutigalugu aqqissuussinerit pitsaasunik misilittagaqarfiupput, pisortat pikkorissartinneqartarlutik/pisortat nammineq misilittakkat tungavigalugit aqutseriaatsimik ilinniartinneqartarlutik. Pisortat (pisortaaqqat pisortaanerillu) immikkut suliassaqartinneqartarput Kalaallit Nunaanni pisortatut sulinnermut tungasut suliassiissutigineqartarlutik.

Suleqatigiissitaq isumaqarpoq misilittakkat pitsaasut isumaginninnerup iluani atorneqarsinnaasut. Ilinniartitaanerit Isumaginninnermullu naalakkersuisoqarfiit imminnut atanusariaqarput ilinniartitaaneq eqqarsaatigalugu. Ilinniarfiit, Isumaginninnermi Perorsaasunngorniat Ilinniarfiat Isumaginninnermilu Siunnersortingorniarfik Isumaginninnermut Sulisoqarnermullu Pisortaqarfiimmut attaveqarnerat ersarinnerusariaqarpoq.

Atuisunut attaveqarneq suliarmullu ilisimasagaassuseq

HS Analysep apeqqutit arlallit sulisut ilinniarsimasut sullitaminnut attaveqarnerannut tungasut paasinjarlugit apeqqutigisimavai aamma misissuiffiginjarlugi sulisut suliassanik isumaginninnissaminnut suliassaqrifimmik iluani qanoq piukkunnarsarsimatiginersut.

Sulisut 94 %-iisa saqqummiuppaat atuisunut attaveqarnertik naammaginartilluinnarlugu imaluunniit naammaginakannersutut oqaatigisinnaallugu, pissutsillu saqqummiunneqartut naapertorlugit peqqissaasut il.il. iluarisimaarinninnerpaapput isumaginninnermi siunnersortit iluarusunnginnerpaajullutik.

Sulinnermi piumasagaatit sulisumut imminermut atuisumullu ataatsimut isigalugit naammaginaruunersut taamalu atuisunik ikiuinissamut pitsaasuunersut apeqqutigineqarmat sulisut 85 %-ii naammagisimaarinninnerupput. Utoqqaat illuini sulisut ilinniarsimasut iluarisimaarinninnerpaapput, ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni kiisalu siunnersuisarfinni sullissivinnilu sulisut iluarusunnginnerpaajullutik.

Ataatsimut isigalugu sulisut isumaqarput pikkorissarnissartik imaluunniit ilinniaqqinnissartik pisariaqartoq, taamaaliornikkut atuisunik sullissinertik pitsaanerulersinniarlugu. Pingaartumik ikiortit isumaginninnermilu siunnersortit misigisimapput suliassamut tunngasutigut immersorneqartariaqarlutik.

Sulinermi atugassarititaasut ilungersunartut atuisunit annersartittarnermik annersarneqarnissamillu sioorasaarneqartarnermik apeqquummi sammineqarput kiisalu suleruluttarnermut pissutaasuni sammineqarlutittaaq.

Suleqatigiissitamit aammalu ataatsimoortillugit apersuinernit ilisarineqarput pikkorissarnissamik ilinniaqqinnissamillu pisariaqartitsinerujussuit. Pikkorissarnerup ilinniartitaanerullu iluani suliniuteqarnerulernissaq isumaginninnerup iluani ataatsimut isigalugu piorsarneqaatissatut pisariaqartutut isigineqarpoq.

Pissutaasutut saqqummiussukkat amerlapput:

- Sulisut tassaapput inuiaqatigiinnut kalaallinut sutigut tamatigut peqataasut. Atorfeqartoqarpoq imigassamik atuinerluttunik imaluunniit ilaqutariinni atuiupilunermik ajornartorsiuteqartut akornanni inuusunik. Sulisut ajornartorsiutit kulturilu namminneq ulluinnarni suliffigisartik peqataaffigaat – tamakkulu imminermi sulinissamut killilersuutaasinnaapput.
- Sulisut ilaasa killiliinissartik ajornakusoortittarpaat. Immaqa tamanna ilinniarsimanngisaannarpaat. Aamma imaassinnaavoq suliamik pingaartitsinerup nassataanik sulinermi ajornartorsiutit sullivimmi aaqqitassaagaluartut angerlarsimaffiup iluani pigiliunneqaannartartut.
- Suliassa qarfinni immikkut ittuusuni atorfinittussat piareersarneqarnerusariaqarput. Soorlu innarluutillit, sumiginnakkat, utertut assigisaallu suliassa qarfiupput immikkut ittuusut, tamakkunanilu sulinissami ilisimasassat ataatsimut isigalugu annikitsuinnaasarput.
- Sulisut amerlasuut sullivinni immikkut ittuusuni sulilertarnertik tupassutigisarpaat. Tamatuma kingunerisinnaasarpaa allamik suliffittaarneq imaluunniit sulisut erninnaq “qasutitaanerat”.
- Atorfillit ilinniartullu ilaqarput suliarineqanngitsunik misigissutsikkut ajoqutissarsisimasunik/sakkortuunik misigisaqarsimasunik.
- Isumaginninnermi perorsaasutut ilinniagaqarnermi suliassa qarfinnut allanut sanilliullugu meeqqat 0-6-inut ukiullit sammineqarpallaarput ilinniartitaanermilu inuiaqatigiinni⁸ sumiginnaaneq atuartitsissutaaneq ajorluni.
- Isumaginninnermi siunnersortinit naatsorsuutigineqartut allanngorsimapput sullissisuunermiit ataqatigiissaarisutut sulinermit saatinneqarlutik.
- Ukiuni kingullerni angerlarsimaffinni ikiuisarnerup iluani gruppit nutaat pilersinneqarsimapput aamma utoqqaat illuini: utoqqaat tarnimikkut nappaatillit kiisalu utertut.

---

⁸ Inatsisiliornermi allannguuteqartoqarpoq isumaginninnermilu perorsaasutut ilinniartut aaqqissuussineq nutaaq malillugu ilinniartinneqartut siulliit 2002-mi decembarip qaammataani naammassissapput. Aaqqissuussinnermi nutaami ilinniartut perorsaasutut sulinissaminni suliassa qarfiit immikkut ittut pillugit ilisimasaqarnerulernissaat ilinniartitsissutaasimavoq.

Annersaasarneq kiisalu annersarneqarnissamik soorasaarneqartarneq

HS Analysep misissuinerani apeqqutit arlaqartut apeqqutigineqarput sulisut annersartittarnerinut imaluunniit annersarneqarnissamik soorasaarneqartarnerinut tunngasut, aammalu tamanna pissutigalugu allamik suliffissarsiortariaqarsimaneq imaluunniit allamik suliffeqalernissamik eqqarsaatersimaneq pisimaneq apeqqutigineqarlutik.

Pingaartumik perorsaasut atuisunit annersarneqarneq misigisarpaat. Tamanna amerlanertigut ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni pisarpoq taamatut sulisoqarfiulluarmi. Pingaartumik pisortat pisortaaqqallu annersartinneq arlaleriarlutik misigisarpaat. Sulisut katillutik 10 %-iisa atuisunit annersarneqarneq amerlasooriarlutik misigisarsimavaat allallu 30 %-it ataasiakkaatigut annersartissimallutik. Pingaartumik isumaginninnermi siunnersortit annersarneqarnissamik soorasaartinneq misigisarpaat, naak tamanna piviusunnigortinneqarneq ajoraluartoq.

Sulisut 2 %-ii soraarniuteqarsimapput annersartinneq pissutigalugu allallu 15 %-it soraarniuteqarnissartik eqqarsaatigisimallugu. Misissuineq takussutissiinnigilaq sulisut ilinniarsimasut qassit isumaginninnerup iluani sulinerminnik taamaatitsisimaneq annersarneqarnermik annersarneqarnissamilluunniit soorasaartinnermik pissuteqartumik.

Suleqatigiissitamit siunnersuutigineqarpoq pingaartinneqarnerulissasoq annersarneqarnissamik soorasaarinerit annersaasarerillu nalunaarutigisarnissaat. Suleqatigiissitamit qularnaallillugu paasineqarportaaq annersarneqartarneq annersarneqarnissamilluunniit soorasaarisarneq suleruluttut misigisimanermut pissutaaqataasartoq.

Ataatsimoortillugit apersuinerneq saqqummiunneqarpoq annersarneqaraanni imaluunniit annersarneqarnissamik soorasaarneqaraanni pingaartuusoq tamanna pillugu arlaannik oqaloqateqarnissaq. Supervision pingaaruteqarpoq qanorlu iliortoqarnissaanik ilisimatitsisoqartariaqarluni. Suliffeqarfiit ilaanni ileqquvoq sulisut ataatsimoortinneqartarnerat misigisatillu pillugit oqaloqatigiissinneqartarnerat.

Sulerulunneq sulerulunnermullu pissutaasinnaasut

HS Analysemit misissorneqarpoq sulisut ilinniarsimasut sulinerminnut atatillugu suleruluttut qanoq misigisimatigisarnersut tamatumunngalu suut pissutaasorineqarnersut.

Tabel 39. Sulinermut atatillugu suleruluttarneq

	<i>Ullut</i>	<i>Sap.ak.</i>	<i>Sap.ak.</i>	<i>Qaammat</i>	<i>Akuttu-</i>	<i>Ngisaan-</i>	<i>Akissutit</i>
	<i>tamaasa</i>	<i>arlallit</i>	<i>ataaseq</i>	<i>ilaatigut</i>	<i>nerusut</i>	<i>narpoq</i>	<i>Katillugit</i>
	8	21	9	19	33	8	364
a) <u>Ilinniagaq</u>							
Perorsaasooq	9	28	13	18	27	5	180
Ikiorti	4	10	6	17	50	13	137
Isum. Siunnersorti	17	26	9	35	13	0	23
Peqqissaasooq	12	38	4	21	8	17	24
b) <u>Suliffeqarfik</u>							
Ulluunerani paaq.	6	20	11	14	38	11	154
Ulloq unnuarlu angerl.	8	28	13	20	26	5	98
Utoqqaat illuat	6	18	3	23	40	10	68
Siunnersuiffik/sullissivik	9	29	6	34	20	3	35

c) <u>Atorfik</u>							
Sulisoq nal.	6	19	6	20	38	11	166
Pisortaaq	10	25	17	12	33	3	97
Pisortaq	8	24	9	20	30	9	85
Siunnersorti il.il.	7	32	0	47	7	7	15

Eqqumiiginarpoq 50 %-it missaanniittut sapaatip akunnerata ingerlanerani sulerulunneq misigisarmassuk. Ikiortit suleruluttut misigisimanginnerpaasuupput. Isumaginninnermi siunnersortit sulerulunneq misigisimanerusarpaat peqqissaasullu akornanni amerlasuut sulerulunneq misigisimakulaarlugu, aammali allat amerlasuut tamanna misiginngisaannarlugu.

Suliffeqarfinni sugaluartuniluunniit suleruluttut misigisimaneq atuuppoq utoqqaalli illuanni ulluuneranilu paaqqinnittarfinni sulisut allanut naleqqiullutik sulerulunermik misigisimanginnerullutik.

Misissuinerup takutippaa isumaginninnerup iluani sulerulunermut pissutaanerusartut pingaartumik tassaasartut suliap pitsaasumik aallunnissaanut piffissaalatsineq, akissarsialunneq aammalu pikkorissarnissamik ilinniaqqinnissamilluunniit amigaateqarneq. Pingaartumik isumaginninnermi siunnersortit misigisimapput suliamik pitsaasumik aallunnissaanut piffissaalatsillutik. Akissaatit sulerulunermik misigisitsinerat perorsaasunit misigisimaneqarnerpaavoq, ikiortit pikkorissarnerit suliamilu ineriartortinneqarnissaq amigaatiginerusarlugu.

Pitsaangitsumik aqunneqarneq siunnersuisarfinni kiisalu ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni sulisut 24 aammalu 25 %-it pissutaasut pingaarutilittut taavaat, suleruluttut misigisimasarnermut pissutaasarnerarlugu. Isumaginninnerup iluani suliffeqarfinni allani ilinniarsimasut akornanni kisitsisit tassunga tunngasut appasinnerujussuupput.

Suleqatigiissitamit saqqummiunneqarpoq suleruluttuarneq pissutigalugu sulinnermi nukissaarulluni unittoortarneq pitsaaliorniarlugu aaqqiissutaasinnaasoq ajornartorsiutit oqaloqatigiissutaasinnaalernissaat aammattaq pisortatut sulisunit.

Isumaginninnerup iluani sulinnermik naammagisimaarinninneq nalinginnaasoq

HS Analysemit sulisut ilinniarsimasut qinnuigineqarsimapput isumaginninnerup iluani sulinertik qanoq naammagisimaartigineritsik nalunaarutigeqqullugu. Sulisut akornanni 34 %-it ”naammaginartitsisorujussuupput”, 51 %-it ”naammagisimaarikkannerlutik”, 13 %-it ”naammagisimaarinnippiaratik” 2 %-illu ”naammaginartitsinngilluinnarlutik”. Katillutik 85 %-it suliassaqrifiup iluani sulinnerminnik ”iluarisimaarinninnerupput”.

Sulliviup suunera qanorlu ilinniarsimaneq malillugu naammagisimaarinninneq assigiinngisitaarpoq. Utoqqaat illuini sulisut naammagisimaarinninnerpaapput (43 %-it ”naammaginartitsisorujussuullutik”) siunnersuisarfinni sullissivinnilu sulisut naammagittaannerpaallutik (17 %-iinnaat ”naammaginartitsisorujussuullutik”) . Taakkua saniatigut pisortat ataatsimut isigalugu oqaatigaat pissutsit namminneq sunniuteqaqataaffigisatik iluarisimaarlugit.

Isumaginninnerup iluani siunnersuinnermi sulisut naapittarpaat inuit inuttut aningaasaqarnikkullu ajornartorsiutillit, atuisullu ilaat naapertuilluannigitsumik iliorfigineqartutut misigisimasarput, tapersorsorneqarneq ikiorneqarnissarlu pisariaqartitartik pinngikkaangamikku. Isumaginninnermi

siunnersortit ilaat suliarineqanngitsunik ajornartorsiuteqarput tamakkulu pissutigalugit inuit allat ajornartorsiutaannik ikiuinissamut inuttut naammattumik piginnaaneqaratik ”nukissaqaratilluunniit”. Isumaginninnermi siunnersortit inatsisiliorneq naapertorlugu sulipput atuisunilli sullissinnerminni sulinnerminni imminnut sakkussatut atortarlutik.

Akisussaaffik sunniuteqarnerlu eqqarsaatigalugit pisortat naammagisimaarinninnerujussuupput sulisunut allanut naleqqiullutik. Ataatsimoortillugit apersuinerni tamanna ilisarnarpoq, ilutigalugulu qularnaallilugu paasineqarluni suliffeqarfinni atorfiup qanoq imaqarnerata allassimanissaa amigaataasorujussuusoq. Atorfiup qanoq imaqarneranik allakkiat kiisalu ilitersuutit suliassanik agguaassisarnermik aaqqiissutissanillu nassaarniartarnermik ersersitsinerusussaagaluarput, aammalu sulisut nutaat akissusaassuseqarnerusumik misigisimalernerannik tunisillutik.

Oqaatigiumasat allat

Suleqatigiissitamit tikkuarneqarpoq sulinnermi pissutsit ajornartorsiutaasut takutikkaat sumiiffinni amerlasuuni suliassaqarfinnilu amerlasuuni aaqqissuusseriaatsit suliassanut tulluarsakkat amigaataasut.

Suleqatigiissitaq isumaqarpoq isumaginninnerup iluani suliassanik aaqqissuussineq inuiaqatigiit kalaallit inuunerannut piviusumut tulluarsartariaqartoq. Nunani allani pissutsit ilaarlugit naalagalersuiinnarani aaqqissuusseriaatsinillu assiliiginnarani ilusilersuisariaqarpoq aaqqissuusseriaatsinillu ineriartortitsisoqartariaqarluni, nunap sananeqaatimigut siamasissuunera, inuttussusia kulturialu eqqarsaatigalugit sanarfineqartussanik.

Aammattaaq isumaginninnerup iluani kiisalu suliassaqarfinni allani assersuutigalugu peqqinnissaqarfimmi misilittagaapput ilinniartitsinerit imarisamikkut suliassanut naapertuuttunngorlugit ineriartortinneqarneri, taamalu pisariaqartitsineq aallaavigalugu ilinniartitsineq ingerlanneqarluni. Ataatsimut isigalugu pingaarutilimmillu tamanna kinguneqarluarpoq.

Ataatsimoortillugit apersuinerni taakkartorneqarpoq pitsaaliuilluni periutsit qaammarsaanerlu annertunerusumik atorneqartariaqartut. Tamakku atuisut akornanni ajornartorsiuteqarnermut ikiorsiissutaasinnaapput kiisalu isumaginninnerup iluani atuisut sulisunut isumalluutaannik piviusorpalaarnerulersitsisinnaallutik.

Suleqatigiissitaq aammattaaq isumaqarpoq ataatsimut isigalugu sullivinni avatangiisit pitsaanngippallaartut. Tamatuma misissuiffigineranut atatillugu suleqatigiissitap kommuunit suliffeqarfiillu sulisunut politikkeqarneq pillugit apeqquteqaateqarfigisimavai. Akissutit tupinnaannartumik ikittuinnaapput. Suleqatigiissitap isumaa naapertorlugu isumaginninnerup iluani pitsanngo rsaaneq aatsaat piviusorpalaartumik suliarineqarsinnaalissaaq suliffeqarfiit ataasiakkaat nassuerutigippassuk suliassaqarfiup iluani inuit nukissaqassusiat kisimi isumalluutaasooq. Sulisut paarisariaqarput naasutut ullut tamaasa imerterneqartussatut qaamanermillu pilersorneqartussatut isumassorneqarlutik, taava isumagineqarnertik alliertussutigissavaat. Taamatut nassueruteqarsinnaaneq suliffeqarfinnut suqaluartunulluunniit siaruaattariaqarpoq isumaginninnerullu iluani allaffinnut tamanut. Isumaginninneq taamaattoq akeqarsinnaavoq aammali aningaasartuutaanngikkaluartumik pilersinneqarsinnaalluni. Aallaqqaammut suleqatigiissitamit tamanut kajumissaarutigineqassaaq – pisortanut sulisunullu – nuannaarneq, qanilaarneq tullilu eqqaamasaqullugit.

Immikkoortoq 4. Sulisoqarnermut politikki kiisalu suliatigut inuttullu ineriartornissamut periarfissat

”Isumaqarpugut pingaartuusooq sulisutta sulinerminni najoqqutassaqaarnissaat taamaattumillu aalajangiullugu..., anguniagassatut siunnerfeqartariaqartoq....

Taamatut anguniagassatut siunnerfeqarneq silittuuvoq, kisianni arlaannaataluunniit qanoq isumaqarnerput qularutissaqartinngilaa. Meeraq pingaarnerulluni inissisimavoq, inersimasunit pikkorissunik, soqutiginnittunik inoorususseqarnerannillu tapersersuisunik isumassorneqartussaq!

Aamma atuarfiit suliffeqarfiillu ukiumik ataatsimik piffissalerlugit nammineeertut anguniakkatut siunnerfissaminnik nassaarniarnissaannik periarfissippavut, soorunami nunami kommuuninilu anguniagassatut siunniunneqartut aallaavigalugit suliarineqartussanik. Anguniagassatut siunnerfinnut ilaapput sulisorisatsinnik ilinniartitsinerit. Sulisugut piunasaqarfigerusuppagut, kisianni aamma ilinniagaqaarnissamut periarfissikkusuppagut. Taamaattumik SPS Danmarkimilu kommuunit ilaat suleqatigalugit pisortats innik sulisutsinnillu pikkorissartitsineq aallartipparput.”

Ulloq 4. juni 2000. Aasianni borgmesteriusimasup Ane Hansenip oqalugiaataanit tigulaagaq.

Suliffeqarfimmi sulisunut politikkeqaarnissaq aamma suliatigut inuttullu ineriartornissamut periarfissanik ilisimasaqarnerulernissaq erseqqissarniarlugu suleqatigiissitamit pilersinneqarpoq suleqatigiiffeeraq Siunnersuisarfillu Inuk Aps/Inuk Consult suliassinneqarluni takussutissiisumik misissueqqullugu.

Misissuinerup takutippaa sulisut gruppiini assigiinngitsuni⁹, taamalu ineriartornissamut pisariaqartinneqarnerpaat sorsipaanersut takuneqarsinnaalissallutik.

Misissuinerup eqikkarneqarnera

Apersorneqartut 91 %-ii arnaapput. Aggvaqatigiissillugu 42-nik ukioqarput. Apersorneqartut marluinnik oqaaseqartuunerupput. Ikiortitut ilinniarsimasut apersorneqartut akornanni amerlanerpaapput 54 %-imiillutik. Isumaginninnerup iluani gruppini anginerusuni atorfeqarnerup sivisussusaa ukiunik 6-10-nik sivisussuseqarpoq, maannakkut suliffigisami atorfeqarnerup sivisussusaa ukiuni 0-2-miilluni. Isumaginninnerup iluani sulisut suliassaqaarfiup iluani suliinnartutut ikkaluarlutik sullivii nikerartorujussuupput. Atorfiit ilinniarsimasunik inuttallit pingajorarterutaat apersuilluni misissuinerup nalaani inuttaqanngillat imaluunniit inuttalerneqarsimallutik sulisunik attuumassutilimmik ilinniagaqarsimanningsunik; taakku misissuinermi ilaangillat.

Tupinnaannartumik ikittuinnaat ulluinnarni sulinerminni attuumassuteqartutigit ilitsersorneqartarput.

Siunnersuisarneq atuunneruvoq – suleqatigiittut siunnersoqatigiinnertut. Sulisoq siunnersorneqaarnissamik pisariaqartitsigaangat pisortat siunnersuisinnaasullu allat amigataasarput maluginiartariaqarporli pisortat amigaataanerannut pissutaamat inuttaqarniarnermi “amigaatit” matuniarneqartarneranni isumalluutaasarnertik pissutigalugu.

Suliatigut inuttullu ineriartornissamut periarfissatut supervision qaqtuguinnaq atorneqartarpoq.

---

⁹ Sulisut gruppii pineqartut HS Analyse misissuinerani pineqartut assigaat.

Sulisut ineriartornissaat siunertaralugu oqaloqatiginnittarnerit qaqutiguinnaq atorneqartarput. Apersorneqartunit ujartorneqarpoq pisortanik oqaloqateqartarnissaq, minnerpaamik ukiumut ataasiarluni, ineriartornissamat periarfissat, inuttut allannguinnissamik pisariaqartitsineq, atuuffissat pillugit isornartorsiutit kiisalu pissutsit allat allanngortikkusutat eqqartorlugit. Aammattaaq pisortat tusaaniarnerunissat assorsuaq pisariaqartinneqarpoq.

Aaqqissuussamik oqilisaanneqartarneq qaqutiguinnaq pisarpoq. Pissutsit ilungersunartut atuutsillugit ikittuinnaat kisimik oqilisaanneqavinneq misigisarpaat.

Tapersersorneqarneq isumassorneqarnerlu atorneqarpiangillat. Apersorneqartut tapersersuisutut isumaginnittutullu sulisut isigineqaqqajaasarput “sunik tamanik sapersanngitsut”. Inuttut annertuumik akulusimaneq inuttut annertuumik nukissanik atuinissamik piumasaqaateqartartoq atuiffiusartorlu annertunerusumik eqqarsaatigineqarneq ajorpoq. Ikittuararsuit kisimik tapersersorneqarneq isumassorneqarnerlu pisariaqartinneqartoq misigisarpaat.

Apersorneqartut akornanni amerlanerit pikkorissartarsimapput, amerlanngikkaluaniq ilaatigullu sammisamat tulluuppallaanngikkaluit. Pikkorissaasarnertit sakkussanik pissarsiffiusaraluartut, sakkut nungullartarput malitseqanngikkaangasa. Pikkorissarnissamat neqeroorutit nalaatsornerinnakkut piviusunngortarput eqqarsaataalluangaanatillu.

Ilinniaqqinneq ilinniagaqaqqinnerlu qaqutiguinnaq atorneqarlunilu neqeroorutaasarpoq.

Periutsit ilisarnassuserlu

Misissuineq juni 2002-mi ingerlanneqarpoq apersuinissamat najoqqutassaq Siunnersuisarfimmit Inuk Aps-imit suliarneqarsimasoq atorlugu suleqatigiissitallu suleqatigiissitaaraa suleqatigalugu. Aalajangiunneqarpoq kommuunit pingasut misissuiffigineqassasut kommuunini pingasuni suliffeqarfimmi ataatsimi ilinniarsimasut marluk apersorneqartussaallutik. Kommuuni angisooq ataaseq (4000-it sinnerlugit inulik), kommuuni akunnattumik angissusilik (2000-4000-inik inulik) kiisalu kommuuni mikinerusoq (2000-it ataallugit inulik) toqqarneqarput. Isumaginninnermut allaffinni pisortaasut attavigineqarput kiisalu kulturimut atuartaanermullu pisortat, taakkulu isumaginnittoqarfinni pissutsit qulaajarniarlugit ikiunnissaannik qinnuigineqarlutik. Apersuinerit piffissami 6.-26. juni ingerlanneqarput. Apersuinerit tamarmik 20-45 minuttinik sivisussuseqarput. Apersuinerit katillutik 46-t sullivinni 37-ni ingerlanneqarput.

Apersorneqartut inuttut suliatigullu ilisarnaataat

Apersorneqartut ilinniarsimasuusut 91 %-ii arnaapput 9 %-it angutaallutik. Apersorneqartut amerlanerpaartaat marluinnik oqaaseqartuupput 11 %-illu danskisuinnaq oqaaseqarlutik, allat 7 %-it kalaallisuinnaq oqaaseqartuusut.

Isumaginninnermi siunnersortit apersorneqartut 11 %-iupput, perorsaasut 28 %-iullutik kiisalu ikiortit ilinniarsimasut amerlanerpaallutik 51 %-iupput. Ikiortit tasaanerupput isumaginninnermi ikiortit, meeqqerisut kiisalu isumaginninnermi peqqissaanermilu ikiortit. Peqqinnissarfimmi sulisut 7 %-iupput.

Ilinniarsimasut akornanni 11 %-it atorfimminni ukiuni 0-2-ni sulisimapput, 13 %-it ukiuni 3-5-ini, 41 %-it ukiuni 6-10-ni 17 %-illu ukiuni 11-20-ni amerlanerusuniluunniit. Imaappoq apersuinerup ingerlanneqarnerani apersorneqartuni 57 %-it maannakkut suliffigisaminni sulisimapput taamaallaat ukiut 0-2-t akornanni.

Pisortat apersorneqartut amerlapput apersorneqartut allat ataatsimut katinnerannut naleqqiullutik; tamatumunnga pissutaaginna rpoq suliffeqarfiit amerlanersaanni ilinniarsimasut tassatuaammata pisortat taakkulu tullersortaat.

Ineriartornissamut periarfissat

Ilitsersuineq paasisassaavoq apersorneqartut ilisimasaqarnerusumit sivisunerusumillu sulisimasumit ataavartumik ilinniartinneqartarnerisut, aammalu assersuutigalugu inatsisiliornermut aqutsinermulluunniit tunngasunut atatillugu suliaasaqarfiup iluani tapersersarnertut. Apersorneqartuni 18 -iinnaat suliaminnut atatillugu ilitsersorneqarsimapput. Apersorneqartut 46-nik amerlassuseqarnerannut naleqqiikkaanni tamatuma takutippaa ilitsersorneqarnissamik pisariaqartitsisoqartoq. Ataavartumik ilitsersorneqartarnissaq ujartorneqarpoq pingaartumillu suliffittaarnermut atatillugu pisariaqartitsisarneq taakkartorneqarpoq.

Siunnersorneqarneq tassaavoq suleqammut pisortarisamulluunniit siunnersuutiniq tunioraaneq tunioqqartinnerluunniit. Siunnersuisartoq siunnersorneqaqqusumik pitsaanerpaamik siunnersuisinnaaqqullugu periarfissanik tunisisarpoq. Siunnersuineq tassaavoq nukissanik pilersorneqarneq, kiisalu inuttut inuunermut tunngasut nalinginnaasut ajornartorsiutillu pillugit ilisimasaniq ingerlatitseqqinneq siunnersuinerlu. Apersorneqartuni 26 -it siunnersorneqarsimapput, tassa apersorneqartut affai sinnilaarlugit. Suleqatigiinni siunnersoqatigiittarneq atugaaneruvoq. Apersorneqartut sinnerisa ujartorpaat ulluinnarni sulinerminni siunnersorneqartarnissartik.

Supervision perorsaataasut sulinermi ilaavoq misilittagaqqortunerpaap misilittagakinnerusooq ikiortarlugu (imaluunniit suliamut akuunnginnerusup suliamut akuunerusooq ikiortarlugu) suliap iluani atuagarsornikkut periutsitigullu sakkussat aallaavigalugit. Tamanna piffissaq isumaqatigiissutaasoq maleqqissaarlugu ingerlanneqartarpoq allakkatigullu isumaqatigiissusiortoqartarluni. Supervision suliaasaqarfiit assigiinngitsut akornanni aamma ingerlanneqarsinnaavoq, atuagarsornikkut periutsitigullu ataatsimoorussat akuerineqarsimasullu aallaavigalugit. Apersorneqartut tallimat immikkut toqqaannangikkaluartumik supervision misilissimavaat, marluk ataatsimut supervision toqqaannangikkaluartoq peqataaffigisimallugu, taamalu inuit 46-t akornanni supervision akornanni periarfissat taamaallaat arfineq-marluusunit atornerqarsimapput. Apersorneqartut amerlasuut supervision pisariaqartitsinerujussuutik saqqummiuppaat. Apersorneqartut ilaasa supervision suusooq naluvaat oqaloqatigiinnermullu nalinginnaasumut taputartuuteqqajaallugu.

Sulisutut ineriartornissaq pillugu oqaloqatigiinneq aqutsisunit ingerlanneqarajuttarpoq. Taamatut oqaloqatigiittarneq minnerpaamik ukiumut ataasiarluni pisarpoq. Suleqataasoq oqaloqatigiinnissamut piareersarnermini piffissaqarlussaaq. Suliffeqarfimmiit suliffeqarfimmut taamatut oqaloqatigiittarnerit assigiinneq ajorput. Oqaloqatigiinnermi sammineqartarput sulisup aqutsinerullu ineriartortinneqarnissaannut tunngasut, taamalu isornartorsioqatigiinneq pisarluni. Apersorneqartuni arfineq-pingasut sulisutut ineriartornissaq pillugu oqaloqatigineqartarput. Taakku ikittuararsuupput. Amerlasuut pisariaqartitsinertik nalunaarutigaaq ilaasali taamatut oqaloqatigiittarnerup suunera paasisimanagu.

Oqilisaanneqarnerup eqqartorneqarnerani tamatumani pineqarpoq suleqatit, aqutsisut imaluunniit ikiortit allat apersorneqartup ulluinnarni sulinerani oqilisaassisarnerat, pingaartumik pinartumik pisoqarsimatillugu. Ataaseq sapaatip akunneranut ataasiarluni ulloqartarpoq allamik suliaqarnani allaffiusumik. Apersorneqartut amerlasuut allaffiusumik ulloqartinneqartarnissartik

pisariaqartippaat arlallilli allaffissaqannginneq aporfigalugu. Apersorneqartuni ataatsip ajornakusoortumik suliaqarnermi qasuersertitaaneq misilissimavaa. Inuit 19-it pinartunik pisoqartillugu suleqatiminnit ikiorneqarsimapput. Ataatsip suliasatigut oqilisaanneqarneq misilissimallugu.

Tapersorneqarneq isumassorneqarnerlu ikiorsiissutaasinnaapput. Sulianut ajornakusoortunut tunngatillugu arfineq-marluk oqaloqatigineqarsimapput. Sakkortuumik misigisaqarnermut tunngatillugu marluk ajornartorsiulivinnermi ikiorserneqarsimapput. Ataatsip tarnikkut salinneqarneq (terapi) misilissimavaa. Ataaseq tarnikkut misigisaqapilunnermut atatillugu akissarsiat pigiinnarlugit sulinnigiffeqartitaavoq. Ataaseq imigassamut ilaqutariittullu inuunnerminut atatillugu katsorsarneqarpoq. Inuit 46-t akornanni aqqaneq-marluinnaat suliaminnut atatillugu tapersorneqarneq isumassorneqarnerlu misigisimavaat.

Apersorneqartut akornanni 39-t pikkorissarsimapput. Pikkorissarnerit imarisamikkut assigiinngisitaarput ass. perorsaariaatsimut, oqaloqatiginnittarnermut, nukissamik atueriaatsimut, supervision inuttut ineriartornermut, pitsaassutsimik ineriartortitsinermut, ajornartorsiutinik aaqqiinartarnermut, pilersarusiornermut, tarnikkut nakorsaanermit, utoqqaat nappaataallu sammillugit, utertunngortarnermut, nipilersorneq meeqqallu sammillugit, ilaqutariinnik katsorsaanermit, atuagarsorneq periutsillu pillugit il. il. pikkorissassutaasarput. Eqikkaanermi qularnaallillugu paasisariaqarpoq pikkorissarnerit sivikitsuinnarmik ingerlanneqartartut nalinginnaasumik ulluni 1-3-ni pisarmata aammalu malitseqartinneqanngisaannarlutik.

Apersorneqartuni tallimat ilaqutariinni tarnikkut saliisartutut (terapeutit) ilinniarsimangikkunik ilinniagaqaqqipput, meeqqat sumiginnagarujussuit katsorsarneqarnissaat pillugu pikkorissarneq immikkoortunut aggorneqarsimasoq/ iml. najugaq qimannagu ilinniartitsisumut ilinniarneq¹⁰. Allatut oqaatigalugu ilinniagaqaqqittartut ikittuararsuupput. Arlaannaalluunniit ilinniaqqissimangilaq assersuutigalugu ukiumi ilivitsumi pikkorissarnikkut. Apersorneqartut ilaat ilinniagaqaqqinnissamut imaluunniit ilinniaqqinnissamut qinnuteqarsimagaluarlutik itigartitaasimapput.

Pissutsit allat saqqummiunneqartut

Ulluunerani paaqqinnittarfeqarnermi perorsaaneq suleqatigiinnerlu pillugit pikkorissarnerit amigaataapput. Ilinniagaqaqqinnissamut ilinniaqqinnissamullu periarfissat killilerujussuupput qaqutigoorporlu sulisut ilinniagaqaqqittarnerat ilinniaqqittarnerallu. Amigaataapput perorsaaneq pillugu aaqquissuussamik ulloqartitsisarnerit, perorsaanermi suliniut anguniagaqartumik siunnerfillit assigiinngitsunik qulequtsersorlugit sammisaqarfiusinnaagaluartut. Suliatigut ineriartortitsinissaq ataavartoq ilusilersukkamik ilitersuinertalik, siunnersuinertalik supervision ujarorneqarpoq.

Ataatsimut najugaqarfinni sulisut innarluuteqarnermut tunngasutigut ataavartumik pikkorissartinneqartarnissartik amigaatigaat, soorlu tarnikkut nakorsarneqartarnermut timikkullu nappaataasartunut tunngasut sammillugit. Aaqquissuussamik ataavartumillu ilitersorneqarneq, siunnersorneqarneq supervision amigaataaqaat.

Pisortat apersorneqartut assigiimmik erseqqissaatigaat sulinertik kiserliornartorujussuusoq suliffeqarfimminni tamatigut kisiartaallutik ilinniarsimasuusaramik.

---

¹⁰ Arlallit ilinniaqqinnermut Isumaginninnermut Suliffeqarnermullu Pisortaqarfiup aaqquissuussaanut peqataapput.

Angerlarsimaffinni immikkut ittuni innarluutilinnut tunngasutigut sulisunik pikkorissartitsisarnerit amigaataapput. Aammattaaq ujjartorneqarpud ataavartumik ilitsersorneqartarnerit, siunnersorneqartarnerit supervisionillu.

Ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni sulisunit saqqummiunneqarpud suliassaqqarnerujartuinnaarnej, akissussaaffeqqarnerulernej aningaasatigullu killilersorneqarnerup malitsigisaanik suliatigut ineriartornissamut periarfissakinnerulersimaneq.

Utoqqarnik sullissinnermut atatillugu malunnarpoq utoqqarnik sullissinnerup ilungersunarsiarjortnera aammalu utoqqarnik sullissinnermi sulisut ilinniarsimasut pissarsiariuminaatsuusut. Immikkoortunut avillugit pikkorissartitsisarnerit utoqqaat atugarisaannut tunngasut ujjartorneqarpud. Ajjortorsiuilivinnermi ikiorsiinissamut pikkorissartitsisarnissat salliutinneqarpud. Amigaataappud ilitsersorneqartarnerit, siunnersorneqartarnerit supervisionillu ataavartud.

Isumaginnittoqqarfinni sulineq tarnikkut ilungersunartuuvoq malussarniartuarnissarlu pisariaqartuulluni. Pingaartuuvoq pingaartumik suliassat meeqqanut tunngasut oqimaatsut pineqartillugit ataavartumik supervisioneqartarnej. Isumaginninnerup iluani inatsisiliornermut tunngasutigut pikkorissartarnissat ujjartorneqarpud aammalu pikkorissarnerit suliamut tunngasut salliutinneqartariaqarlutik.

Misissueqqissaarnerup inerniliinera

Ersarissivoq isumaginninnerup iluani sulisut ineriartoqqinnissamut periarfissaat ikitsuinnaasut, amerlasuutigullu naammaginangitsut. Ulluinnarni sulinnermini periafissangillat sulinnermini aaqqissuussaalluakkamik ineriartoqqinnissaminnut periarfissaqanngitsut. Sulinnermini inuttullu ineriartoqqinnissaminnut neqeroorutit ikippallaarput. Kiserliortutut misigisimanerat annertoorujussuuvoq, siunnersorneqarnissamik supervisionernejarnissamillu pisariaqartitaat naammangilluinnarpoq imaluunniit amingartumik neqeroorutaavoq.

Inuit inoqatiminnik sullissisut pisariaqartitaat pillugit tappiiffigineqarpud. Isumaginninnerup iluani suliuassagaanni „tunniussisinnaasuassagaannilu“ inassutigineqassaaq pisariaqartitanik tuniorartuarnissaat ilaatigut supervision, tapersorneqarnej isumassorneqarnerlu, oqilisaaffigineqarnej, minnerunngitsumillu inuttut sulisutullu ineriartoqqinnissamut neqerooruteqartarnissaaq, pikkorissaanerit ilinniaqqinnerillu, sukumiisumik anguniagaqartumillu aaqqissuussat aqputigalugit.

Suleqatigiissitap inerniliinera

Suleqatigiissitamit maluginiarnejarpoq misissuinnermi tunngaveqartumik paasisat uissuumminartuusut taamalu suleqatigiissitamit misissuinnermi tunngaveqartumik paasisat isumaqatigineqarlutik.

Suleqatigiissitamili ilanngullugu eqqaasitsissutigineqassaaq kulturikkut kingornussat tamatta akuuffigigatsigik. Atuipilunnermi ajortorsiuutit allat kisimik pigisarinngilaat tamatsinnilli pigineqarlutik. Inuit inoqatiminnik sullissisut ajortorsiuuteqarpata tamakku allatut oqaatigiinnarnejartarpud: Aqagutaarnej annersarnejarsimanerluunniit tujorminartuuvoq issiavimmi kaavitittakkami issiagaanni, marloriaammilli tujorminarnerulertarpoq sulisoq atuisutulli, akimini oqaloqatigisamisulli, aqagutaartigippat.

Ilinniartitaanerni isumaginninnermut tunngasuni inuttut ajornartorsiuteqaraanni ilinniarnep aallartinneraniit neqeroorutaasariaqarpoq tarnikkut katsorsartittarnissaq. Meeqqat sakkortuumik sumiginnarneqarsimasut pillugit ilinniaqqinnermi taamatut misilittakkat pitsaasuupput.

Immikkoortoq 5. Isumaginninnerup iluani ilinniartitaaneq

“43-nik ukioqarpunga inersimasutullu inuunera tamaat meeqqanik sullissisuusimallunga. Meeqkerisutut ilinniarnikuuvunga, kissaatigigaluarluguli ilinniagaqqinnissara. Meeqqanik sullissineq nuannareqaara meeqqallu asavaannga. Kisianni misigisaannarpunga meeqqanik sullissinni pissutsit ajornakusoorneruleraangata sakkussannik amigaateqarlunga, aammalu angerlarsimaffimmi sullivigisanni suliatigut piginnaaneqarnerulernissaq peqataaffigerusukkaluarlugu.

Nummi ilaqutariinni aalisartukkormiuni perorpunga naatsorsuutigineqanngilarlu uanga arnaagama ilinniagaqarnissara. Akerlianilli 14-inilli ukioqaliinnarlunga sulilerpunga qatanngutima angutit ilinniagaqarnissaasa qulakkeerniarnissaat peqataaffigissagaku.

Meeqkerisutut ilinniagaqarsimaninnut pissutaavoq pissortarisimasama kaammattuinera ilinniagaqaqqullunga. Taamanikkut oqallisigaarput sutut ilinnialernissara. Pisortara isumaqarpoq isumaginninnermi perorsaasunnngorniassasunga, uangali isumaqarsimavunga taamatut ilinniarnissannut piginnaanikka naammangitsut. Ilinniagaqarnissamut qinnuteqarpunga pisortara aqqutigalugu. Ilinniarnera aallartittussanngorakku meeqkerisutut ilinnialernissamut nalunaarutigineqarsimanngilanga isumaginninnermili perorsaasutut ilinniarnissamut allatsissimallunga. Ingerlaannarlunga Meeqkerisutut ilinniarnissamut nuuppunga ..., misigisimagamami isumaginninnermi perorsaasunnngorniarnissannut “piginnaanikka naammangitsut”. Ullumikkut tamanna uggorisaannarpara.

Ullumikkut isumaliutersuutigaara isumaginninnermi perorsaasunnngorniarnissara aatsaalli ukiuni kingullerni takusinnaanngorpara ilinniarnissara naammassisinnaallugu...”

Arnaq nuummioq, ukiuni 20-ni ulluunerani paaqqinnittarfimmi sulisimasoq.

Isumaginninnermi siunnersortaanermut tunngasut

Isumaginninnermut siunnersortit amerlanersaat pisortat aqutsisoqarfiini sulisuupput. Misissuineq Isumaginninnermut Siunnersortinngorniat Ilinniarfiannit ingerlassimasaa tunngavigalugu imaappoq:

- Misissuinnermi akissuteqartut $\frac{3}{4}$ -ii ilinniagaqarsimanngillat imaluunniit atorfigisaminni suliassaqaarfimminnut tunngasunik ilinniagaqarsimanatik. Assersuutigalugu arlaqartut niuerneramik allaffissornermillu ilinniagaqarsimasut isumaginninnermut siunnersortit, sullissisutut, perorsaasutut assigisaatullu isumaginninnerup iluani suliassaqaarfinni sulipput.
- Misissuinnermi peqataasut tamarmik ukiup aappaata qeqqa ataallugu suliffimminni sulisimapput.
- Akissuteqartut 70 %-iisa kissaatigaat isumaginninnermut siunnersortaanermut attuumassuteqartunik nalinginnaasunik ilinniagaqarnissartik assersuutigalugu “sulianik ajornakusoortunik paasiniaaqqissaarneq, oqaloqatiginneriaaseq inatsisilerinerlu”.
- Ilinniaqqinnissamik ilinniagaqaqqinnermillu kissaateqarneq angeqaaq, akissuteqartut ilaasa isumaginninnermut siunnersortit assigisaatulluunniit ilinniarnissartik kissaatigalugu (imaappoq tunngaviusumik ilinniagaqarnissartik ingerlakkusullugu), isumaginninnermullu siunnersortit ilinniarsimasut allagartartaarfiusumik (diplom)ilinniaqqinnissartik kissaatigisaminni pingaarnerpaatillugu.

Isumaginninnermut Siunnersortinngorniat Ilinniarfiat Nummiippoq. Kalaallit Nunaanni Isumaginninnermut Siunnersortit Ilinniarfik 1985- imi aallartippoq. 1997-I tikillugu Ilinniarfik Ilinniarfissuarmut ataaniippoq. 1997- imi isumaginninnermut siunnersortit ilinniarnissamut iluarsartuuteqqinneranut atatillugu ilinniarnissamut ukiup affaanik sivitsorneqarpoq ukiut 3 $\frac{1}{2}$ -t ilinniarnissamut taakkunanga sungiusaammik sulineq ukiup affaanik sivivissuseqarluni. Immikkut aalajangersimasumik sammisaqartarneq ilinniarnissamut ilaavoq. Ilinnialernissamut piumasagaataavoq ilinniarnertuutut soraarummeersimanissaq, kiisalu ukiuni ataatsimi

suliffeqarsimasuunissaq, periarfissaavorlu immikkut akuersissuteqarnikkut ilinniartunngorsinnaaneq.

Isumaginninnermut Siunnersortinngorniat Ilinniarfianni isumaginninnermut siunnersortit kisimik ilinniartitaaneq ajorput, ilinniagaqareersimasulli aamma ilinniaqqillutik pikkorissarnissaat kiisalu ilinniarsimanngitsut isumaginninnerup iluani pissutsinut pikkorissarnissaat neqeroorutaasarlutik.

Isumaginninnermi perorsaasuunermut tunngasut

Isumaginninnermi Perorsaasunngorniat Ilinniarfiata isumaginninnermi perorsaasut ilinniartitarai. Isumaginninnermi Perorsaasunngorniat Ilinniarfiat 1975-imi Nuummi pilersinneqartoq 1995-imi Ilulissanut nuunneqarpoq. Isumaginninnermi Perorsaasunngorniat Ilinniarfianni ukiumut ilinniartunngortarput holdi 20-t missaannik inuttaqartoq.

Piomasagaataavoq ilinniarnertuutut soraarummeersimanissaq periarfissaallunili immikkut akuerineqarluni ilinnialersinnaaneq. Amerlanngillat ilinniarnertuutut soraarummeersimallutik ilinnialertartut. Tamatuma saniatigut periarfissat isissutaasinnaasut allat marluupput:

- Meeqqat atuarfianniit sivitsukkamik atuareerluni misilitsissimanissaq sulinikkut misilittagaqarnermik ilallugu. Sulinikkut misilittagaqarneq imartoorujussuavoq ukiumilli ataatsimik sivikinnerpaaffiligaalluni.
- Meeqqat atuarfianniit misilitsissimaneq nalinginnaasoq ilinniakkamik allamik kiisalu sulinikkut misilittagaqarnermik ilallugu.

Siuliani taakkartorneqartut piginnaasassat tunuliaqutigalugit misilitsittoqartarpoq tamarmilli misilitsinneq ajorput qinnuteqartut ataasiakkaat piginnaaneqassusiat naliliiffigineqartarmat. Qinnuteqartartut ukiumut 80-it 100-llu akornanniittarput. Misilitsittut 50 %-iisa missinginiittut ilinniartunngortarput.

Kalaallit Nunaanni isumaginnermi perorsaasutut ilinniarfiup 1998-imi iluarsartuunneqaqqinneranut tunuliaqutaavoq taamanikkut 1980-ikkut aallartinneranili pilersinneqarami allanngortinneqarani ingerlasimanera, aammalu kissaatigineqarmat ilinniakkap nunarsuarmioqatigiit/danskit piomasagaataanut nallersuussinnaalernissaa. Kiisalu ilinniartitaanermi isiginiarneqarpoq Kalaallit Nunaanni ulluunerani aamma ulloq unnuarlu paaqqinnittarfeqarnikkut ineriartorneq piviusoq ukiuni qaangiuttuni atuutereersimasoq.

Isumaginninnermi perorsasunngorniat ilinniartitaanerat 1998-imi nutarteriffigineqarlunilu pitsaanerulersinneqarpoq. Ilinniarneq aamma ukiunik pingasuniit sisamaata affaanut sivitsorneqarpoq. Ilinniarneq semesterinut arfineq-marlunnut avinneqarpoq, semesterit aappaat tallimaallu sungiusarfiusarlutik. Nutarterinerup pitsanngorsaanerullu kingorna isumaginninnermi perorsaasutut ilinniartut siulliit 1999-imi augustimi aallartippat 2002-milu decembarimi naammassisusaallutik. Sungiusarneq aqqutigalugu kiisalu immikkut ilinniagassatigut periarfissat aqqutigalugit ulluunerani paaqqinnittarfeqarnerup kiisalu ulloq unnuarlu angerlarsimaffeqarnerup iluani perorsaariaatsinut immikkut ilinniagaqarsinnaaneq pitsanngoriarujussuarpoq, aammalu ilinniarnermi atuagarsornermut sungiusarnermullu tunngatigullu pisassat qaffasinnerusunngortinneqarsimallutik.

Ukiuni arlaqalersuni najugaq qimannagu perorsaasutut ilinniagaqarsinnaanngornissaq suliniutaavoq. Siunertaavoq ilinniarsimanngitsunik ilinnialernissamut kajumilersitsinissaq, taakku tassaammata isumaginninnermi perorsaasut atorfiini sulisooreersut. Pilersaarutaavoq ilinniarnernup ukiunik pingasunik siviisussuseqarnissaa, ilinniarnernup aallartinnerani naanerani

Isumaginninnermi Perorsaasunnorgorniat Ilinniarfianni ilinniartitaaneq qaammatini pingasuni sivirususilik ingerlanneqartartussaalluni. Sinneruttut ukiut pingajuat qeqqanik sivirususillit ingerlaneranni sapaatip akunneranut ullut marluk ilinniarnermut atorneqartartussaapput ullullu sullivigisassat allat suliffeqarfinni sulliviusuni atorneqartartussaallutik. Ilinniagaq taanna sulii aallartinngilaq naammaginnartumik aningaasalersorneqarnissaanut tunngasut sulii piviusunnungnimmata. Ajornartorsiutinut ilaapput ullut atuartitsiviusussat aningaasaliiffigineqarnissaat, tassami kommuunit paarlatissanik atorfinitsitsisarnissaat pisariaqassammat. Ilinniarnernerup salliutinneqarnissaa pingaaruteqarpoq piginnaanngorsarnissamik ajornartorsiuteqarneq nalinginnaasoq anigorneqassappat, aammalu iluatinnaatigalugu ilinniartut najugartik qimannagu ilinniakkaminnik aallussisinnaanerit. Kingulliullugu taaneqartoq ilinniartitaaneq ataatsimut isigalugu aningaasatigut sipaarutaasussaavoq. Aamma suliffeqarfiit ataasiakkaat najugaq qimannagu ilinniarfimmuut toqqaannartumik atassuteqarnerulersussaapput, taamalu ilisimasassat, periutsit suliamillu aallussineq pissusissamisoortumik tamanut¹¹ iluaqutaalersussaalluni. Sisimiut Nuullu kommuuniisa najugaq qimannagu perorsaasunnorgorniarnermi “misileraaffittut” atuunnissartik soqutigaa.

KIIP-mi pilersaarusiorneqarpoq diplomisissutaasumik ilinniagaqalernissaq isumaginninnermi perorsaasunut atuuttusaaq.

Isumaginninnermi Perorsaasunnorgorniat Ilinniarfianni (SPS) aammattaaq ilinniartinneqartarput isumaginninnermi ikiortinnorgorniat. Isumaginninnermi Perorsaasunnorgorniat Ilinniarfianni ukiumut klassit marluk 20-nik ilinniartullit marloriaatinngortillugit –tassa isumaginninnermi ikiortit 80-it ilinniartinneqartartussaapput. Isumaginninnermi ikiortinnorgorniarluni ilinniarneq ukiunik marlunnik sivirususeqartarpoq sumiiffinnilu tunngavisumik ilinniarfinni ingerlanneqartarluni. Ilinniarneq naggaserneqartarpoq Isumaginninnermi Perorsaasunnorgorniat Ilinniarfianniinnermik sapaatip akunnerinik 20-nik sivirususeqartumik.

Isumaginninnermi Perorsaasunnorgorniat Ilinniarfianni ilinniaqqinnissaq aamma neqeroortigineqartarpoq. Taamatut neqeroorteqarnissamut aningaasaliisartuuvooq Sulisitsisut Inuussutissarsiutinut ilinniartitaanermut Tapiissutaat (AEB-mik taagorneqartut). AEB-mit aningasaliissutit 570.000 kruunit atorlugit 2001-imi pikkorissarnerit ingerlanneqarput. 2000-imi aningaasaliissutit atorneqartut 250.000 kruunit missaanniippat. Tamatuma siornatigut pikkorissarnermut aningaasaliisoqartarsimannigilaq Isumaginninnermi Perorsaasunnorgorniat Ilinniarfiata pikkorissartitsisarnera aatsaat ukiuni kingullerni aallartisarneqalerit. Suliniutit amerliartorput ukioq manna Ilinniarfiup qinnutigisimavai pissarsiaralugillu 1,5 mio kruunit. SPS-ip pikkorissartitsisarnera aallartinngikkallarmat ilinniaqqittarneq assut sumiginnagaasimavoq. Pikkorissartut sulisitsisullu maanna periarfissaqalerput ilinniaqqinnermut atatillugu angalanissamut nutserisoqarnermullu aningaasartuutiminnik matussusiisinnaanerminnut. Isumaginninnermi Perorsaasunnorgorniat Ilinniarfiata pikkorissarnerit ukiumut 40-50-it missaannittut neqeroortigisinnaanngorpai, ilinniarsimannigitsunut sammisuunerisut. Taakkununga ilaapput ulluq unnuarlu angerlarsimaffinni sulisunik pikkorissartitsinerit modulunut avillugit ingerlanneqartartut, pisortanik ineriartortitsinissamut pikkorissaanerit kiisalu pikkorissaanerit immikkut piginnaanngorsaaffiusut assersuutigalugu utoqqarnut tunngasutigut.

---

¹¹ Najugaq qimannagu isumaginninnermi perorsaasunnorgornianik ilinniartitsineq: KIIP-imit paasissutissiissutigineqarpoq suleqatigiissitaq taamatut ilinniartitsinermik siunnersuuteqaraluartoq aningaasaliissutit inissinneqarsimannigitsut. Isumaginninnermi Perorsaasunnorgorniat Ilinniarfiat taamatut ilinniartitaanermik aallartitsinissaminut akissaqannigilaq aningaasaliissutaasartullu maannakkutut itsillugit aningaasartuutissatut missingsuutini 2003-mi aningaasanut inatsisissamut ilanngussinissaq periarfissakilluni.

Isumaginninnermi Perorsaasunnngorniat Ilinniarfianni ilinniaqqinnerup aningaasalersorneqarnera tamakkiisumik AEB-mik aningaasaliissutit atorlugit ingerlanneqartarpoq.

Isumaginninnermi Perorsaasunnngorniat Ilinniarfianni ilinniaqqinneq assersuutigalugu tassaasinnaavoq ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni sulisunik pikkorissartitseqattaarnek, utoqqarnut tunngasunik pikkorissartitsineq kiisalu pisortanik ineriartortitsinnermi pikkorissartitsineq.

Peqqissaasutut ilinniagallit isumaginninnerup iluani sulisut

Peqqissaanerup iluani ilinniarsimasut isumaginninnerup iluani sulisut tasaanerupput kommuunini, utoqqaat illuini, utoqqaat peqqissartarfiini, angerlarsimaffinni ikiorteqarnermi il.il. atorfeqartinneqartut.

Peqqissaanermik Ilinniarfiup peqqissaasunik ilinniartitsineq, peqqissaasunut ikiortinik kiisalu peqqissaanermi assistentunik ilinniartitsinerit ingerlatarai, tamatumalu saniatigut ilinniaqqinnerit pikkorissarnerillu Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup iluani sulisunut neqeroorutigisarpai. Peqqissaanermik Ilinniarfiup ilinniarterit piareersarneqarnerat ingerlanneqarnissaallu akisussaaffigai, atuagarsornertai sungiusaatigalugulu sulinertai ilanngullugit.

Peqqissaasumut ikiortinngorniarluni ilinniarneq ukiup aappaata qeqqanik sivisussuseqarpoq, piumasagaataallunili ukiup affaanik sivisussusilimmik najukkami ilinniarfimmiiissimanissaq. Ilinniarneq piginnaaniliisarpoq angerlarsimaffimmi ikiortitit sulilernissamut aammalu utoqqaat illuini utoqqaallu peqqissartarfiini suliassanut tunngaviusunut aallussinissamut tunngaviliisuusarluni.

Peqqissaanermi assistentitit ilinniagaqarneq peqqissaasunut ikiortitit ilinniarnep nanginneraa. Ukiup aappaata qeqqanik sivisussuseqarpoq. Taamatut ilinniagaqarneq piginnaalersitsisarpoq nammineerluni suliassaqarfinni tunngaviusumik isumagisaqarsinnaalernermut, soorlu napparsimavinni peqqissarfinnilu, kiisalu suliffeqarfinni peqqissarfiusuni isumaginniffiusunilu, angerlarsimaffinni ikiorteqarfinni nakorsiartarfinnilu peqqissaasunit ingerlanneqartuni.

Peqqissaasutut ilinnialernissamut piumasagaataavoq ilinniarnertuunngorsimanissaq assigisaanilluunniit soraarummeersimanissaq. GU-mi soraarummeerutissat ilaat inuussutissarsuutitigut ilinniakkanik taarserneqarsinnaapput aamma/imaluunniit sulinikkut misilittagaqarnermik. Ilinniartitaaneq atuagarsornermik sungiusarnermillu imaqartoq ukiunik sisamanik sivisussuseqarpoq, semesterinut arfineq-pingasunut immikkoortitigaalluni.

Ilinniaqqinneq

Ilinniaqqinneq sunaana?

Oqariartaatsit pikkorissarnerit, ilinniaqqinneq ilinniagaqaqqinnerlu akuleriissillugit atorneqartarput. Matumani pikkorissarneq paasisariaqarpoq suliarnut tunngatillugu atuartinneqarneq, tiiminik ullunilluunniit naleqartoq. Pikkorissarneq tassaasinnaavoq ilinniaqqinnerup ilaa imaluunniit ilinniagaqaqqinneq, kisianni tamatigut taamaattariaqarani. Pikkorissarneq tassaasinnaavoq tunngaviusumik ilinniakkami inuussutissarsiummut atatillugu piginnaasassanik pigisaqartuarnissamut paarsineq, assers. inatsisunik allannguinnermi pikkorissaaneq. Siunertaalluni ineriartornissaq sungiusarnerunissarlu, imaappoq piginnaanerit sungiusarlugit ineriartortinneqarneri. Ilinniaqqinnikkut suliarnut pikkorissuseq qaffassarneqartarpoq. Ilinniaqqinneq piginnaatitaanerulernermik kinguneqartarpoq. Assersuutaasinnaavoq nuna

tamakkerlugu ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni perorsaasut ilinniaqqitsititaanerat ukiunik pingasunik sivilissuseqartoq. Ilinniagaqaqqinneq ilinniarnuvoq piginnaatitaanerulermik tunisisoq, assersuutigalugu dimplomisissutigalugu ilinniartitaaneq.

Ilinniaqqinnermik neqerooruteqartatut

Ilinniarfiit taakkartorneqareersut saniatigut Isumaginninnermut Suliffeqarnermullu Pisortaqarfiup ingerlattarpai pikkorissarnerit ilinniaqqinnerillu, ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni sulisunut naatsorsuussat, kiisalu isumaginninnerup iluani sulisunut allanut naatsorsuussat, tak. aningaasanut inatsit.

Kommuunit isumagisarpaat – assigiinngisitaartupilussuarmik – sulisuminnut pikkorissartitsinerit ilinniaqqitsitsinerillu. Ilaatigut suliffeqarfinni pikkorissarnerit aallunneqartarput allatigullu kommuunini atorfillit pikkorissartinneqartarput ilinniarfiit pioreersut aqqutigalugit imaluunniit pikkorissartitsisartut allat aqqutigalugit. KANUKOKA ataqatigiissaarisuusarpoq utoqqarnut tunngasutigut, tamannalu Isumaginninnermi Perorsaasunnorniat Ilinniarfiat suleqatigalugu ingerlanneqartarpoq, kiisalu Pisortaq-GPL aqqutigalugu isumaginninnermut allaffinni pisortat pisortatut ilinniartitaanerit ingerlattarluni.

Ilinniaqqinnerup imarisaa

Imarisai makkuusinnaapput

- Ilisimasaniq nutaanik ingerlatitseqqinneq
- Sulinermi misigisat attuumassuteqartut suliarinerini iluaqutissarsiorneq atortussarsiornerlu
- Ulluinnarni suliasat eqqarsaatigalugit misissueqqissaarnikkut piginnaaneqarnerulernermik ineriartortitsineq
- Sullivimmi attaveqatigiinneq suleqatigiinnerlu
- Qulequttat ineriartorfissallit ass. siunertalimmik anguniagaqarneq

Suliatigut inuttullu ineriartortinneqarnissamik periarfissat qulakkiivinniarlugit ilinniaqqinnermi sulinermi misilittakkat atorluartariaqarput piffissarlu aalajangersimasoq atorlugu ingerlanneqarlutik, taamalu modulinut avillugit ilinniaqqinneq periarfissiisartoq.

Ilinniaqqinnermi pingaarutilerujussuaq tassaavoq nammineq sulisutut katsorsartinnikkut imminut suliarineq. Isumaginninnerup iluani sulisut inoqatiminnik sullissisuupput assigiinngitsullu pissutigalugit isumassorneqarnissamik, tapersorneqarnissamik, ilitersorneqarnissamik, tarnikkut salinneqarnissamik (terapi) aamma/imaluunniit allatut assersuutigalugu meeqqat sumiginnagarujussuit, annertuumik innarluutillit utertulluunniit ilinniaqqissutaasinnaallutik. Sulisut inuit sunik pisariaqartitsineri akuersaartariaqarpaat, taamaattumillu sulinerminni tarnikkut unammillernartunik ilungersunartunillu naapitsisarlutik, tamakkulu ilinniaqqinnissamut neqeroorutini gruppini ineriartortinneqarsinnaasutut eqqarsaatigineqartariaqarput.

Sulinermi sungiusarnerit pitsanngorsaanerillu ataavartumik ingerlanneqartariaqarput. Sulianut tunngasutigut eqeersimaarneq piumasqaataajuartariaqarpoq. Tamanna ilinniaqqinnermi periarfissinneqartussaavoq.

Pisariaqarsinnaavoq sulianik assigiinngitsunik immikkoortiterisinnaaneq ilinniassallugu, soorlu tapersuinerup, ilitersuinerup, tarnikkut katsorsaanerup assigisaasalu assigiinngissutaannik

ilinniarluni, taamalu suliaasaqarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiinneq – soorlu sullissit assigiinngitsunik ilinniagaqarsimasut kiisalu oqartussaasut assigiinngitsut eqqarsaatigalugit.

Ilusissaa

Qularnaallillugu paasineqarpoq ilinniarfiit, ilinniaqqittarfiit, suliffeqarfiit sulisitsisulu akornanni pisariaqartitanik ataqatigiissaarinissaq annertoqisoq (imaappoq kommuunit kiisalu Isumaginninnermut Suliffeqarnermullu Pisortaqarfiup akornanni). Ataqatigiissaarinermut suleqatigiissitaliortoqarsimavoq taakkuli isumaginninnerup iluani ilinniaqqinnissamut periarfissanik ataqatigiissitsinissaq qulakkeersimangilaat. Ataqatigiissaarinermut suleqatigiissitaq suliniarnermini aporfissaqarsimavoq illuatungeriit amerlavallaartut peqataammata, aammalu ataqatigiissaarinermut suleqatigiissitami ilinniaqqinnerup pilersaarusiornissaanut ilaasortat assigiinngitsunik piunasaqarlutillu periarfissaqarmata.

Siunissami pitsaanerusemik ataqatigiissaarinermut periarfissanik allanik eqqarsartoqarsinnaavoq.

Periarfissaasinnaavoq pikkorissarnermik neqerooruteqartartut kommuunillu qitiusumik ataqatigiissaaffissaannik pilersitsineq. Tassunga ilanngullugu qitiusumit aningaasaliisoqassaaq pikkorissarnerit ataasiakkaat piviusunngortinnissaanut ”aningaasaliissutissanik”. Imatut aaqqissuussisoqarsinnaavoq aningaasaliissutit sulisumut malinnaatillugit.

Ullumikkut aningaasaliissutaasartut illuatungeriinnit ataasiakkaanit taaneqareersunit pigineqartut ikittuinnaapput, tamatumalu kinguneranik pikkorissartitsisarnerit aningaasalersugaanerat paasiuminaatsuusinnaalluni. Assersuutitut taaneqarsinnaavoq aeb-mik aningaasaliissutit atorlugit peqqissaasunut ikiortit pikkorissartinneqarsinnaammata isumaginninnermili perorsaasunut aningaasaliissutit taakku atorneqarsinnaanatik. Aammattaaq pingaartumik kommuunit mikinerusut sulisumik ilinniaqqinnissaanut periarfissaqarpallaangillat sulisukippallaarnertik pissutigalugu, ilutigalugu sulisut taakku ilinniaqqinnissartik pisariaqartittorujussuuaat, suliaasaqarfinnik annertuunik siamasissunillu suliaqarnertik pissutigalugit. Suliaasaqarpallaalernissaq nukissaarullunilu unittoornissaq annertoorujussuavoq.

Qitiusumik aningaasaliissuteqartalernerup qitiusumit ataqatigiissaarisooqartup ilinniaqqinnissamut neqeroorutit pitsaasumik ataqatigiissarneqarnissaat periarfissittussaavaa. Aningaasaliissutit ataqatigiissaarinerlu suliaasaqarfiit assigiinngitsut peqatigalugit ingerlanneqassaaq.

Periarfissaq alla tassaasinnaavoq aaqqissuussaanikkut allanngortitsineq peqqinnissaqarfiup iluani atuuttutut ilusiligaq, taamalu Peqqissaanermik Ilinniarfiup aallartitsineratigut malunniullualersimasooq aaqqissuussaanikkullu Peqqinnissamut Pisortaqarfimmu atasoq. Suliffeqarfimmi piginnaangorsaqinnissamut pisariaqartitsinerup kiisalu pikkorissartarnernik ilinniaqqinnernillu salliutitsinerup piviusunngortitsinerullu ataqatigiissitaanerit suliaasaqarfiup iluani pitsaasunik angusaqartitsivoq. Allatut oqaatigalugu peqqinnissaqarfiup iluani aaqqissuussineq qulakkeerinnippoq pikkorissarnissamut neqeroorutit pisariaqartitsinerumut naapertuuttuunerannik.

Aaqqissuussaanikkut Isumaginninnermi siunnersortinngorniat ilinniarfiannik kiisalu isumaginninnermi perorsaasunngorniat ilinniarfiannik Isumaginninnermut Suliffeqarnermullu Pisortaqarfimmu inissiineq ilinniaqqittarnerup pilersaarusiorneqartarnerani piviusunngortinneqartarneranilu malunaatilimmik iluaqutaassagaluarpoq, Peqqinnissamut Pisortaqarfiup Peqqissaanermillu Ilinniarfiup aaqqissuussisimanera ilaarlugu. Taamaaliornikkut isumaginninnerup iluani suliatigut tamanut iluaqutaasumik oqilisaassisoqassagaluarpoq.

ISI SPS-ilu ISP-mut toqqaannartumik aaqqissuussaanikkut ataqatigiissinneqartuuppata tamatuma kingunerissagaluarpaanukissanik atorluaanerulerneq taamalu aningaasaliissutini siunnerfilimmik atuinerulerneq. Allatut oqaatigalugu tamanna aningaasatigut eqaannerusumik ingerlatsilernerneq kinguneqassagaluarpoq.

Ilinniaqqittarneq pillugu suleqatigiissitaaqqamit isummerfigineqanngilaq oqartussaaffiup sorliup ilinniaqqittarneq akisussaaffigineraa, qularnaallillugu paasineqarmat ilinniaqqittarneq – inatsitigut ilinniarfinnut suliaassiissutaasimasoq – taamalu sulisut sulitsisisullu tamarmik susassaqarfigalugu.

Ilinniarsimannigitsut kiisalu sivikinnerusumik ilinniagaqarsimasut imaluunniit allamik ilinniagaqarsimasut

Isumaginninnerup iluani suliamik ilinniagaqarsimasunut immikkut piunasaqaataavoq (imaappoq isumaginninnermi perorsaasunut, isumaginninnermi siunnersortinut peqqissaasunullu il.il) amerlasuunik suleqateqarnissaq, sivikinnerusumik ilinniagaqarsimasunik imaluunniit allamik ilinniagaqarsimannigikkunik ilinniarsimannigitsunik. Tamanna nalunaarusiap ilaani allami sammeneqarpoq.

Ilinniarsimannigitsut eqqarsaatigalugit pisariaqartinneqarpoq taakkua – suliffeqarfinni aqutsisoqarfinnilu – neqeroorfigineqartassasut pisussaaffigalugu pikkorissartarnissaq, taamaaliornikkut suliamut atatillugu ilisimasassatik pisariaqartut pigilerniassammattigik.

Ilinniarsimasunut allamik tunngaviusumik ilinniagaqarsimasunut atatillugu sullissisut allaffimmiut ilinniarsimasut amerlasoorujussuupput. Taakkua eqqarsaatigalugit inassutigineqarpoq isumaginninnermi siunnersortinngorniat ilinniarfiata neqeroorutigissagai pikkorissarnerit isumaginninnermi tunngaviusumik ilikkagassanik imallit. Aammattaaq inassutigineqarpoq pikkorissaqqittarfinnik modulunut avitanik isumaginninnermullu tunngasunik imalinnik pilersitsisoqarnissaa.

Isumaginninnerup iluani ilinniarsimasut ilinniaqqittarnerat pillugu inassuteqaatit:

- Sulisitsisut suleqatigalugit pisariaqartitanik ataqatigiissaarisarnissaq
- Suliffeqarfiit assigiinnigitsut suleqatigalugit neqeroorutini ataqatigiissaarisarnissaq
- Sulisut ilinniarsimasut ilinniaqqinnerinut atugassanik aningaasaliisoqassasoq
- Tunngaviusumik ileqqusariaqarpoq ilinniaqqinnerit immikkoortunut marlunnut avillugit neqeroorutaasarnissaat:
  - Modulunut immikkoortitikkaat sivisunerusut (misilittakkanik suliaqarneq – sulinnermi ilisimalikkat ineriartortinneqarnerat) suliaasaqarfiit aalajangersimasut salliutinneqartullu iluini. (ass. Iitersuineq, aqutsineq, aliasuttunik/ ajornartorsiulivissimasunik sullissineq il.il.)
  - Pikkorissarnerit sivikinnerusut (ilisimasanik ingerlatitseqqittarnerit) – neqeroorutit ataasiakkaat, maannakkut kissaatigineqartut pisariaqartinneqartullu aallaavigalugit suliaasatut salliutinneqartut.

ILANNGUSSAQ A.

Isumaginninnerup iluani sulinermi atugassarititaasunik misissuineq

Suleqatigiissitap sulinissaanut najoqqutassiaq:

Suleqatigiissitap pilersinneqarpoq 2001-imi Inatsisartut upernaakkut ataatsimiinneranni apeqquteqaateqarnerup kinguneranik oqallinneq tunuliaqutigalugu.

Suleqatigiissitap suliassaraa isumaginninnerup iluani sulisut ilinniarsimasut sulinerminni atugarisaannik saqqummersitsinissaq nassuiaateqarnissarlu.

Misissuinerup siunertaraa nassuiaateqarneq tunngavigalugu sulisut ilinniarsimasut pigiinnarniarlugit piginnaanerinnillu ineriartortitsiniarluni suleriaassissanik aalajangersaanissamik periarfissiinissaq, taamaaliornikkut pisortat isumaginninnerup iluani innuttaasunik kiffartuussinerat pitsaanerulersinniarlugu, kiisalu sulisut sulinerminnik naammagisimaarinninnerulernissaat pilersinniarlugu.

Apeqquteqaateqarneq aallaavigalugu oqallinnermi pissutsit makkuaani sukumiisumik misissuinissap pisariaqarneranik assersuutitut taaneqarput:

- Sulisut amerlasuut isumaginninnermut tunngasunik ilinniagaqarsimasut suliassaqaarfinnut allanut noorarpur – ilinniarsimasuunngitsutut sulilerlutik imaluunniit meeqqanut minnernut ilinniartitsisunngorlutik
- Ulluinnarni suleruluppallaartarnerup kinguneranik sulisut ilinniarsimasut peqqiilliornerulerput, pitsaasumik inuuneqarnissaat ajorseriarsimalluni kiisalu sulisinnaasusiat annikillisimalluni
- Isumaginninnerup iluani atuisartut sulisunit ilinniarluarsimasunit sullinneqartussaapput sullissinnermut inatsit naapertorlugit sulisunik, aammalu pitsaasumik aqutsinissamut ileqqoreqqusani malittarisassat allassimangitsut naapertorlugit sulisunik.

Nassuiaatissami makkua saqqummersinneqassapput:

1. Isumaginninnerup, atorfiit amerlassusaasa suliassallu nassuiarneqarneri. Kommuunini isumaginnittoqarfiit pingaarutillit tassaapput isumaginninnermut allaffik, ulluunerani paaqqinnittarfiit utoqqaallu illui. Namminersornerullutik Oqartussat susassaqaarfiisa iluanni ulloq unnuarlu angerlarsimaffiit meeqqanik inuusuttunillu sullissiffiusut kiisalu annertuumik innarluutillit suliassaqaarfiupput pingaarutillit.
2. Sulisut attuumassuteqartut tassalu isumaginninnermi perorsaasut, meeqkerisut, isumaginninnermi ikiortit, isumaginninnermi siunnersortit, peqqissaasut ataasiakkaat , peqqissaasumut ikiortit allallu akissaataat sulinerminnilu atugarisaat.
3. Sulisoqarnermut politikki
4. Sulinermi avatangiisit, tassunga ilanngullugu sulerulunnermut pissutaasartut atugassarititaasullu ilungersunarnerit suliassaqaarfiup iluani nalinginnaasutut ilisimaneqartut.
5. Isumaginninnerup iluani sulinerup taamaatinneranut peqqutit manna sulisunit soraarsimasunillu saqqummiussorneqartut.
6. Ilinniaqqittarnermi ilinniagaqaqqittarnermilu pisariaqartitsinerit ataatsimut isigalugit, tassunga ilanngullugu sulisunik ilinniarsimasuunngitsunik pikkorissaaneq.
7. Suliatiqut inuttullu ineriartornissamut periarfissat.

8. Isumaginninnerup iluani ilinniagaqartut suna pillugu maanna ilinniakkaminnik toqqaasimanagerat pillugu misissuineq.
9. Suleqatigiissitaq iliuusissatut pilersaarummik siunnersuusiorsinnaavoq.

Suleqatigiissitaq immikkut misissuisitsinernik ajornartorsiutinillu aalajangersimaqqissaartunik qulaajaasussanik suliassiisuteqarsinnaavoq.

Suleqatigiissitaq siulittaasoraa eqqartuussisutut atorfilik Lissi Olsen.

Isumaginninnermut Suliffeqarnermullu Pisortaqaarfik allattoqarfittut atuutissaaq ataatsimeeqataasarnissarlu pisussaaffigissallugu.

Suleqatigiissitaq KANUKOKA, Isumaginninnermut allaffinni pisortat peqatigiiffiat, ulloq/unnuarlu angerlarsimaffiit allaffiat, ISI, SPS, SIK, AK, PPK kiisalu KIIP sinnerlugit ilaasortaqaarpoq.

Piffissaliunneqartoq:

2001-imi septembarip qaammataani suliaq aallartinneqarpoq 2002-mi junimi inaarsarneqassalluni.

Aningaasalersugaaanera:

Naalackersuisut akuersissuteqarnerisigut Aningaasanut ataatsimiititaliamut qinnutigineqassaaq aningaasartuutit pisortaqaarfiup iluani matussuserneqarsinnaangitsut aningaasaliissutaassasut.

ILANNGUSSAQ B.

SULEQATIGIISSITAP AAQOISSUUSSAANERA SULINERALU

Isumaginninnerup iluani sulinermi atugarisat pillugit misissuinissamut suleqatigiissitaq 2001-imi septembarip qaammataani pilersinneqarpoq suliassarlu naammassineqarluni 2002-mi augustip qaammataani.

Suleqatigiissitami ilaasortat imatut katitigaapput:

Siulittaasoq:	Lissi Olsen
KANUKOKA:	Martha Labansen/Sara Mathiassen
Isum. All. Pisortat peqatigiiffiat:	Magga Fencker
ISI/Isum. Siun. Ilinniarfiat:	Johan Lund Olsen/Nauja Bernhardsen
PIP:	Marianne Eliassen/ Kaliina Skifte
SPS/Isum. Perorsaasunngorniat Ilinn.:	Ole Lennart Hansen
SIK:	Helga Petersen/Josef Therkildsen & Birgitte Maqe
AK:	Ludvig Hansen & Hans Peter Sikemsen
KIIP:	Lise Lennert Olsen /Nuka Kleemann
PPK:	Rosamarie Elsner
PI/Peqqissaanermik Ilinniarfik:	Ruth Lange
ISP kiisalu Angerlarsimaffiit allaffiat:	Hella H. Jensen, Martha Lund Olsen & Conni Gregersen
Allattoqarfik/ISP:	Naja Møller/Kirsten Olesen & Birgitte Raagaard

Piffissap ingerlanerani suleqatigiissitaq arfinileriarluni ataatsimiippoq.

Suliassaqrifiup nassuiarneqarnerani immikkoortut ataasiakkaat suliarinerisa ingerlateqqinnissaannut tunngatillugu suleqatigiissitaq aalajangerpoq allattoqarfik suliassinneqassasoq, aammalu suleqatigiissitaaqqanik pilersitsisoqassasoq, kiisalu immersugassat atorlugit misissuineq HS Analyse-mut suliassiissutigineqassasoq aammalu apersuilluni misissuineq INUK Consultimit kiisalu apersuilluni misissuineq Karo Thomsenimit ingerlanneqassasut.

Suleqatigiissitap ataatsimiinnerini suliat assigiinngitsut saqqummiunneqartarsimapput, suleqatigiissitap suliaanut attuumassutilinnik oqallisissianik saqqummiisoqartarsimalluni, assersuutigalugit Danmarkimi misissuisimanerit, paasisitsiniaanerit il.il.

Suleqatigiissitap suliassaqrifiiani immikkoortut sisamaat sulinermi avatangiisit tunngasoq sammineqarmat ataatsimiinnermi peqataavoq Sullivinnut Nakkutilliisoqarfimmeersoq Arnaq Grønvold.

Suleqatigiissitaaqqat:

Suliassaqrifiup nassuiarneqarnerani immikkoortoq 1 pillugu:

Sara Mathiassen, KANUKOKA, Nauja Bernhardsen, ISI, Jørgen Svitzer Madsen, ISP aamma Kirsten Olesen, ISP. Immersugassaq atorlugu misissuisitsinermut atatillugu Lise Viskum Hansen kiisalu Tine Zober Holm, ISP, ikiuupput.

Suliassaqarfiup nassuiarneqarnerani immikkoortoq 2 pillugu:

Marianne Eliassen, PIP, Ujoorsi Therkildsen, SIK, Hans Peter Sikemsen, AK, Gitte Sørensen, PPK, Kirsten Olesen, ISP, aamma Birgitte Raagaard, ISP.

Suliassaqarfiup nassuiarneqarnerani immikkoortoq 3 aamma 7 pillugit:

Martha Lund Olsen, ISP, Magga Fencker, Isum. Allaffinni pisortat peqatigiiffiat, Birgitte Maqe, Nuup Kommuuniata angerlarsimaffinni ikiuisarfia, Kirsten Olesen, ISP aamma Birgitte Raagaard, ISP.

HS Analyse misissuisitsinera pillugu:

Conni Gregersen, ISP, Nauja Bernhardsen, ISI, Marianne Eliassen, PIP, Sara Mathiassen, KANUKOKA aamma Rosamarie Elsner, PPK/Nuummi Utoqqaat Illuat.

Suliassaqarfiup nassuiarneqarnerani immikkoortoq 6 pillugu:

Louise Askholm, ISI, Jette Wencien, PI, Sara Mathiassen, KANUKOKA, Ingrid Boldsen, SPS, Conni Gregersen, ISP, Birgitte Raagaard, ISP aamma Kirsten Olesen, ISP.